

Mr. sc. Ante Vuković
stečajni upravitelj

Mr. sc. Dejan Bodul
asistent na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Rijeci

STEČAJNO ZAKONODAVSTVO U TRANZICIJI- KOMPARATIVNI OSVRT, HRVATSKI IZAZOVI I POTENCIJALNA RJEŠENJA

UDK: 347.7

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1.02.2012.

Učinkovit stečajni sustav neophodni je dio tržišne ekonomije jer pruža sigurnost vjerovnicima, nižu kamatnu stopu, oporavak poduzeća s financijskim poteškoćama i brže vraćanje blokiranih sredstava u uporabu. U kvalitetnom stečajnom postupku svi dobivaju - i vjerovnici i dužnici i društvo u cjelini. Europska zakonodavstva sve više akceptiraju mogućnost reorganizacije poduzeća putem stečajnog plana i na taj način, kroz učinkovitu preraspodjelu zarobljenih sredstava, postavljaju preduvjet za brže i uspješnije ozdravljenje cjelokupne privrede (i očuvanja radnih mjesta). Ipak, nama zanimljiva tržišta u svojim početnim fazama razvoja prolaze tranziciju iz socijalistički planirane ekonomije u tržišnu ekonomiju. U takvoj početnoj etapi razvoja, optimalni model kao i implementacija učinkovitog sustava generalne egzekucije, predstavlja ključan korak u postavljanju temelja uspješnog korporativnog upravljanja postkomunističkih ekonomija. Dosadašnja iskustva istočnoeuropskih i centralno europskih zemalja sa stečajem jasno naznačuju da ovakav korak, još, nije u potpunosti uspješno napravljen. U konačnici, takvo nešto se nije niti očekivalo od istih. Naime, kompariranjem stečajnih zakona pojedinih država uočava se orijentiranost i favoriziranje pojedine strane u stečajnom postupku. Iz takve perspektive i diskusija o optimalnoj proceduri za postizanje stečajnih ciljeva nije jedinstvena. Takvo stajalište posebno dolazi do izražaja ako znamo da će ciljevi svakog stečajnog zakona zavisiti od brojnih institucionalnih čimbenika, prvenstveno unapređenja postupka specijalne egzekucije, reforme sudstva, te niza zakonskih rješenja koja će utjecati, primjerice, na mogućnost prisilne naplate. Stoga svjesni ograničenja stečajnog zakona, odnosno bolje rečeno njegovih ciljeva, želja je autora u kratkim naznakama prikazati, kroz komparativno pravnu metodu, da je proces stvaranje adekvatnog stečajnog sustava, u današnjim kompleksnim i rapidno mijenjajućem ekonomskom okruženju, postupak koji traje i usklađuje različite interese. Čak i kada se interesi sudionika nepodudaraju, cilj bi trebao biti stvaranje koherentnog sustava koji u sebi implementira šire društvene ciljeve. U osnovi članak ima tri dijela. Prvi dio rada objašnjava ekonomske razloge stečaja. Drugi dio se oslanja na opća iskustva tranzicijskih zemalja uz područje insolventnosti. Treći dio je usmjeren na Hrvatsku. Osim rasprave o pravnim aspektima, koje daju pravni i proceduralni okvir, naglasak je stavljen na ulogu države i njeno sudjelovanje u stečajnom postupku. Pažnja se posvećuje i potrebi harmonizacije stečajnog zakonodavstva. Posljednje, ali ne i najmanje važno, je želja autora da u zaključku sažmu glavne ideje i da daju preporuku za poboljšanje stečaja u Hrvatskoj.

Ključne riječi: *stečaj, tranzicija, komparativna iskustva*

1. ULOGA STEČAJA U TRŽIŠNOJ EKONOMIJI

Modeli stečajnog zakonodavstva (*concursum creditorum*) diljem svijeta su raznoliki. Načelno možemo reći da stečajno zakonodavstvo u tržišnoj ekonomiji najčešće obuhvaća dvije vrste procedura: likvidacijski stečaj dužnika ili njegovu reorganizaciju. Pod likvidacijskim se stečajem podrazumijeva namirenje vjerovnika prodajom imovine stečajnog dužnika, koji prestaje postojati, dok je reorganizacija namirenje vjerovnika na način i pod uvjetima određenim usvojenim planom reorganizacije dužnika, dok sam dužnik ne mora nužno prestati postojati.¹ Ipak, kompariranjem stečajnih zakona pojedinih država uočava se orijentiranost legislative i favoriziranje pojedine strane tj. vjerovnika ili dužnika u stečajnom postupku. Problem proizlazi iz raznolikosti ciljeva koji nastanu pokretanjem stečajne procedure, ali i iz činjenice da efikasni stečajni postupak treba ostvariti mnoge, ne često kompatibilne, ciljeve. Ipak, u konačnici doktrina se slaže da je učinkovit stečajni sustav neophodni dio tržišne ekonomije. U slučaju likvidacije, tržišni je cilj ostvaren ako se insolventna ili prezadužena fizička ili pravna osoba čim prije eliminira iz javnog života. U slučaju reorganizacije, tržišni je cilj ostvaren kada se oporavi poduzeće s financijskim poteškoćama te se tako pokrene vraćanje blokiranih sredstava u uporabu kroz učinkovitu preraspodjelu zarobljenih sredstava. Time se osiguravaju dugoročne pretpostavke izlaska iz kritične zone unutrašnje zaduženosti te brže i uspješnije ozdravljenje cjelokupnog tržišta.²

2. USKLAĐIVANJE POZITIVNOG STEČAJNOG ZAKONODAVSTVA S RAZVIJENIM ZEMLJAMA – EVOLUCIJA CILJA STEČAJNOG ZAKONODAVSTVA

Na temelju proučavanja normativnog karaktera socijalističkog stečajnog zakonodavstva može se zaključiti da niti zakonski okvir niti praksa stečaja, likvidacije i prisilne nagodbe nisu zadovoljavali interese koji bi trebali egzistirati u tržišnoj ekonomiji.³ Ukratko: poslovni neuspjesi poduzeća nisu se, naprosto, priznavali jer su se nastali gubitci pokrivali od strane cjelokupnog društva putem nekog oblika državnog intervencionizma (tzv. socijalizacija gubitaka). Slijedom toga, a u velikoj mjeri kao posljedica novih političko pravnih okolnosti, uvođenje

¹ RAYMOND AZAR, Ziad, Bankruptcy Policy: A Review and Critique of Bankruptcy Statutes and Practices in Fifty Countries Worldwide, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 16, 2008, no. 1, str. 282. *et seq.*

² FALKE, Mike, *Insolvency Law Reform in Transition Economies*, Humboldt University Berlin, Doctoral Thesis, 2003, (mentor Christoph Paulus), str. 35.-69.

³ Arg. Uredba o prestanku poduzeća i radnji iz 1953. godine, Sl. list SFRJ, br. 51/53, 49/56, 53/61 i 52/62; Zakon o prisilnom poravnavanju i stečaju, Sl. list SFRJ, br. 15/65, 55/69, 39/72 i 16/74; Zakon o sanaciji i prestanku organizacija udruženog rada iz 1980., Sl. List SFRJ, br. 41/80, 66/81, 20/84, 7/85, 39/85, 9/86 i 43/86; Zakon o sanaciji i prestanku organizacija udruženog rada iz 1980., Sl. List SFRJ, br. 72/86., 42/87. i 69/88.; Zakon o financijskom poslovanju iz 1989., Sl. list SFRJ, br. 10/89, 26/89, 35/89, 58/89 i 79/89; Zakon o sanaciji, stečaju, likvidaciji banka i drugih financijskih organizacija iz 1989. godine, Sl. list SFRJ, br. 84/89; Zakon o prisilnoj nagodbi, stečaju i likvidaciji iz 1989. Sl. list SFRJ, br. 84/89. Hrvatska preuzela nakon osamostaljenja Narodne novine, br. 53/91.

novog stečajnog zakonodavstva je bila prijeka potreba.⁴

Početna faza tranzicije, za potrebe ovog rada, možemo reći da se u Hrvatskoj ogleda kroz donošenje Stečajnog zakona 1996. godine (NN, br. 44/96.).⁵ Činjenica da je novi Stečajni zakon stupio na snagu tek početkom 1997. godine, 6 godina nakon uspostavljenosti samostalnosti, ukazuje na recidiv socijalističkog razmišljanja i otpora tranziciji. Ipak, konačnim donošenjem Stečajnog zakona demonstrira se želja za uvođenjem ekonomske logike u razrješavanju dužničko - vjerovničkih odnosa povećanjem indikatora efikasnosti stečajnog postupka po uzoru na osnovna načela europska zakonodavstva (skraćenim trajanjem postupka, nižim troškovima stečajnog postupka i višim stupnjem namirenja vjerovnika).⁶ Naš je zakonodavac nastojao predvidjeti precizna pravila za svaku situaciju i svaku fazu postupka. Glavne karakteristike stečajnog postupka su jasno definirana procedura, rokovi i ovlasti; rokovi postavljeni na način da se osigura brz i učinkovit postupak; raspodjela uloga sudionika (stečajni upravitelj, sud, vjerovnici) koja osigurava kvalitetno provođenje postupka. Zaposlenici, kao najdelikatnija kategorija vjerovnika, dobivaju veći stupanj zaštite, budući da pokretanje stečajnog postupka predstavlja fakultativni razlog za otkaz ugovora o radu (SZ, čl. 120. st. 2.)⁷. Daljnja zaštita potraživanja zaposlenika u slučaju stečaja najprije se ogledala putem radnog zakonodavstva,⁸ a potom u donošenju posebnih zakona (*lex specialis*): a) Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca (NN, br. 114/03) te kasnije, Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavca (NN, br. 86/08), čl. 2.)⁹

⁴ Detaljnije DRAGIČEVIĆ, Adolf, Stečaj u modernom privređivanju, u Zbornik radova (DIKA, Mihajlo, (ur.)), Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1988., str. 170-178. i DIKA, Mihajlo, Insolventijsko pravo, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998., str. 3. *et seq.*

⁵ Uslijedile su brojne izmjene, zadnja 2010. godine, Stečajni zakon, NN, br. 44/96, 29/99, 129/00, 123/03, 82/06 i 116/10 – dalje u tekstu **SZ**.

⁶ Na iste ukazuje Svjetska banka za obnovu i razvoj: Doing Business in 2008.: Comparing regulation in 178. Economies, A Copublication of World Bank, International Finance Corporation, Oxford University press, Washington, 2008.

⁷ Uspriko samostalnosti pravnih disciplina radnog i stečajnog prava, u kompleksnim uvjetima post tranzicijskog gospodarstva, radi se o uzajamno međuovisnim sustavima. U Hrvatskoj pravnoj realnosti ta se međuovisnost očituje i u dubini krize koja zahvaća oba sustava. Glavni su znakovi krize sustava radnih odnosa teško ostvarenje deklariranih prava radnika u slučaju stečaja poslodavca. Iz perspektive stečajnog zakonodavstva kriza se najjasnije očituje u nepravovremenom pokretanju stečajnog postupka kao i u neproporcionalnom odnosu između broja insolventnih poslovnih subjekata i broju pokrenutih stečajnih postupaka. Za statističke podatke ŠVERKO GRDIĆ, Zvonimira; RADLOVIĆ, Jasminka i BAGARIĆ, Lidiya, Solventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj i u Europskoj Uniji, Ekonomski pregled, vol. 60, 2009., no. 5-6, str. 250.

⁸ Čl. 86. Zakona o radu (NN, br. 38/95, 54/95, 65/95, 17/01, 82/01, 114/03, 123/03, 142/03, 30/04. i 68/05). Novi Zakon o radu objavljen je u NN, br. 149/09. i 61/11.

⁹ Zaposleni koji imaju potraživanja prema tvrtki u kojoj su radili, a koja se našla u stečaju, dobivaju mogućnost naplate dijela potraživanja izvan i prije samog stečajnog postupka, a bez obzira na sudbinu stečajne mase. Njihova potraživanja preuzima novoformirana Agencija za osiguranje radničkih potraživanja. Isto se financira iz državnog proračuna. Da li ovakva zakonska konstrukcija predstavlja dobro rješenje? S jedne strane, za razliku od normalne kapitalističke ekonomije, u kojoj potraživanja zaposlenika prema tvrtki u kojoj rade ne mogu biti veća od jednomjesečne bruto zarade, u tranzicijskoj Hrvatskoj ta potraživanja mogu biti višegodišnja, pa ima smisla, iz socijalnih razloga, pojačati i ubrzati

Doktrina je ukazala da je cilj stvaranje kolektivnog mehanizma kojim bi se svim stečajnim vjerovnicima pružila mogućnost da prepoznaju i odaberu najbolju strategiju za povrat iznosa koji im se duguju. Ovim kolektivnim mehanizmom zamjenjuju se pojedinačna prava na ovrhu koja su vjerovnici imali prije pokretanja postupka jer je sam stečaj po definiciji *generalna ovrha* (jednak pravni režim za sve stečajne vjerovnike). U slučaju da stečajni vjerovnici prihvate stečajni plan kao najbolju strategiju za povrat iznosa koji im se duguju, on će se u najvećoj mjeri zasnivati na poslovnim aktivnostima dužnika, ili na održavanju vrijednosti imovine kakvom je opažaju sami stečajni vjerovnici. Očuvanje zakonske forme dužnika nije primarni, isključivi cilj zakona, kao ni očuvanje radnih mjesta, iako je ovo posljednje veoma bitno sa stanovišta socijalne politike. Riječju, vjerovnicima je na slobodnu volju prepušteno kako će najbolje urediti svoj gospodarski položaj u novim, promijenjenim uvjetima.

Iako je, dakle donošenjem istog znatno unaprijeđen stečajni postupak, praksa u primjeni navedenog zakona ukazala je na postojanje niza problema.¹⁰ Jedan od njih je svakako neprimjenjivanje stečajnog zakonodavstva, odnosno činjenica da se na svega 5 % insolventnih pravnih osoba otvara stečajni postupak, a ostalima se tolerira poslovanje u dubokoj insolventnosti.¹¹ Ovakav odnos prema stečaju vjerojatno predstavlja nasljeđe socijalističkog sustava, koji ideološki nije - kako smo već istaknuli - priznao poslovni neuspjeh poduzeća. S druge strane nije zanemariv niti strah aktualnih političkih elita od negativnih efekata stečaja zbog gubitka radnih mjesta i veće ukupne nezaposlenosti.

Svakako najsnažniji poticaj, i ne samo stečajnim reformama u Hrvatskoj, i u cijeloj istočnoj i srednjoj Europi je proces ulaska u EU i normativna konvergencija uvrštavanjem zakonodavstva EU-a u pozitivno-pravni poredak (tzv. *acquis communautaire* - pravne stečevine zajednice). U stečajnom pravu isto se ogleda kroz pokušaj usklađivanja pozitivno-pravne međunarodno stečajne regulative s Uredbom Vijeća, broj 1346/2000 o stečajnom/insolvencijskom¹² postupku od 29.

isplatu dijela tih potraživanja. S druge strane, doktrina ukazuje da je spomenuti problem trenutni i nema smisla zbog trenutnog problema donositi rješenje koje će važiti u budućnosti, a po normalizaciji prilika. Pored toga, ne vidi se zašto bi porezni obveznici, među kojima svakako ima i siromašnih, financirali isplatu privatnih potraživanja privatnih osoba prema privatnim tvrtkama. Jer, proračunsko financiranje dugova u stečaju je klasični primjer ekonomskog intervencionizma. Detaljnije o položaju radnika u stečaju i europskim rješenjima BODIROGA - VUKOBRAT, Nada, Osiguranje potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavaca u europskom pravu u svjetlu smjernice 2002/74/EZ, s osvrtom na rješenje u Hrvatskom pravu, u Simpozijum u Ohridu, Prilozi reformi stečajnog prava u zemljama južne Evrope, Edition Temmen, 2006, str. 13. *et seq*

¹⁰ U tom pogledu su svakako zanimljiva razmišljanja suca koja ukazuju na niz praktičnih problema. Detaljnije ŠIMUNDIĆ, Mladen, Stečajni postupak u praksi, dostupno na mrežnim stranicama: www.sudacka-mreza.hr, (12.2.2011.), str. 1-27.

¹¹ Tako SAJTER, Domagoj, Procedura i praksa restrukturiranja u stečaju u Republici Hrvatskoj, Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu, vol. 47, 2010, no. 1, str. 742.

¹² Prilikom pisanja rada autori će koristiti naziv stečaj i insolventcija. Termin „stečaj“ posljedica je tradicionalne uporabe naziva „stečaj“ u hrvatskom pravu. Prvi stečajni zakon, odnosno Stečajni red donesen je 18. srpnja 1853. godine. SZ RH nastavio je ovu tradiciju unatoč predlaganju da ga se preimenuje u Insolventcijski zakon jer se pod zajedničkim nazivom „stečajnog postupka“, regulira i cijeli niz drugih (ili drugačijih) postupaka. Naziv „Insolvencijsko pravo“, zastupa i vladajuća doktrina, pa tako GARAŠIĆ,

svibnja 2000. godine¹³ (*Council Regulation (EC) No.1346/2000 of 29 May 2000 on insolvency proceedings*) - dalje u tekstu Uredba 1346/2000).¹⁴ Da bi se stekao uvid u kompleksnost materije dovoljno je reći da Uredba 1346/2000, uvjetno rečeno, usuglašava pravila iz 54 različita tipa stečajnih postupaka, te da će i daljnji rad na usklađivanju biti potrebit, pogotovo u definiranju nerijetko problematičnog i centralnog pitanja međunarodnog stečajnog prava, *središta poslovnog djelovanja* (tzv. COMI).¹⁵ Stoga kao i mnogi pravni autori su mišljenja da usklađivanje naše regulative s pravilima europskog insolventijskog prava ima snažno ekonomsko opravdanje i poticaj. No, istovremeno posebnu pažnju treba usmjeriti i na nepotrebno istrčavanje ispred zahtijevanih standarda, posebno u slučajevima kada za to nema ni ekonomskog opravdanja. Jedan od takvih zahtjeva je i uvođenje instituta osobnog (potrošačkog) stečaja¹⁶ koji nije uspješno implementiranu u bilo kojoj tranzicijskoj zemlji,¹⁷ kao niti u razvijenim tržišnim gospodarstvima, primjerice u Njemačkoj.¹⁸

3. STEČAJNI POSTUPCI U NEKIM EVROPSKIM ZEMLJAMA KRAJEM XX. STOLJEĆA

Ovaj dio rada bi se trebao referirati na probleme neadekvatnog stečajnog zakonodavstva koji bi mogli biti od posebne važnosti za tranzicijska gospodarstva, ukazujući time na varijacije stečajnih modela s kojima se potencijalno zakonodavci u određenim zemljama suočavaju. Budući da se ekonomsko stanje u (post) tranzicijskim gospodarstvima znatno razlikuje od onog u zapadnim ekonomijama, odgovarajući komparativni pristup nije uvijek lako pronaći.¹⁹ Konstanta je jedino da

Jasnica, Pretpostavke za priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog/insolventijskog postupka prema hrvatskom pravu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vol. 56, 2006, br. 2 - 3, str. 588. Za drugačija mišljenja SAJTER, Domagoj, HUDEČEK, Lana, Temeljni pojmovi i nazivi stečajnoga prava, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, vol. 35, 2009, str. 309.

¹³ Službeni list EZ, 2000, L 160, str. 19, Uredba 1346/2000 je stupila na snagu 1. ožujka 2001. godine.

¹⁴ Detaljnije o samoj Uredbi 1346/2000 GARAŠIĆ, Jasnica, Europska uredba o insolventijskim postupcima, Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 26, 2005., no. 1.

¹⁵ Engleski termin je „*Centre of main interests (COMI)*“, francuski „*Le centre des intérêts principaux*“ i njemački „*Als Mittelpunkt der hauptsächlichen Interessen.*“ Detaljnije BALTIĆ, Miloš, Načela evropskog stečajnog prava sa posebnim osvrtom na evropsku regulativu o stečajnim postupcima, Revija za evropsko pravo, vol. 5, 2003., br. 1-3, str. 43-63.

¹⁶ Republika Hrvatska, Ministarstvo pravosuđa, (Nacr), Polazne osnove za uvođenje Instituta o osobnog bankrota, Zagreb, siječanj 2011.

¹⁷ Detaljnije SPRINZ, Petr, Fresh Start Policy of Bankruptcy Law in Visegrad Counties: Economic and Legal Analysis, Central European University, 2011., str. 45. et seq.

¹⁸ BACKERT, Wolfram; GECHNER, Götz; MAISCHATZ, Katja i BROCK, Ditmar, Consumer Bankruptcy in Germany, in Consumer Credit, Debt and Bankruptcy, (Johanna Niemi-Kiesiläinen, Iain Ramsay and William Whitford (eds), Hart Pub., 2009., str. 285.

¹⁹ Prilikom pripreme rada autori su razmotrili i druga zakonodavstva koja radi opsega rada nisu mogla biti obrađena u dovoljnoj mjeri, pa će se u nastavku rada samo referirati na neke njihove specifičnosti. LAURENCE, Robert, The State of Hungarian Insolvency Law: Some Non-Technical Observations on the Occasion, New York Law School Symposium on Bankruptcy and Corporate Development in Emerging

su uslijed nedostatnog znanja, ali i (negativnog) zajedničkog povijesnog iskustva, većina postsocijalističkih zemalja počele jednostavno oponašati zapadnjačke modele.²⁰ Upravo zato i za Hrvatsku višestruku važnost ima učenje pravnih rješenja, kao i prepoznavanje iskustava drugih zemalja u razrješenju problema koji mogu rezultirati prakticiranjem stečajnog prava.

3.1. Rusija – *stečaj kao instrument politike*

Usprkos određenom napretku, proces reformi u Rusiji se usporava, odražavajući tako još osjetljivu ravnotežu između reformističkih i korporativnih lobista. U međuvremenu su bili brojni pokušaji uspostavljanja stare strukture pod okriljem državnih ministarstava (primjerice, Udruga trgovaca, Financijsko-industrijska grupa, Konzorcij banaka). Val privatizacije je, počevši od 1992. godine, ukazao na veliku političku nestabilnost pa je cilj bio depolitizirati velika ruska poduzeća u što kraćem vremenskom razdoblju. To se trebalo postići uz pomoć samih poduzeća, njihovih menadžera i radnog kolektiva, na način da im se omogući vlasnički udio u poduzećima. Ipak, vlast je bila svjesna da se takvim modelom upravljanja neće postići učinkovit ekonomski model. Posljedično, u kasnijoj fazi privatizacije, bilo je kontinuiranih pokušaja da se postupak privatizacije otvori i za strane investitore koji su novim ulaganjima trebali uspostaviti ekonomsku stabilnost. Kakve su perspektive? Nije realno da će stečajno zakonodavstvo funkcionirati jer je, primjerice, stopa inflacije (povećanja cijena) stalno iznimno visoka. Čak i pod pretpostavkom da će sud postupak reorganizacije provesti u kratkom vremenu, vrijednost vjerovnikovih potraživanja brzo opada. Dobra strana reformi predstavlja pokušaj uvođenja financijske discipline. Federalna stečajna agencija, koja je stvorena krajem 1993. godine, predstavlja interese države u stečajnim postupcima gdje je država veliki vjerovnik. Cilj je spriječiti insolventnost takvih poduzeća i organizirati njihovo restrukturiranje prije negoli postanu subjekt likvidacijskog stečajnog postupka. Federalna stečajna agencija odgovara Državnoj agenciji za upravljanje imovinom koja je nadležna za implementiranje i programa privatizacije državnih poduzeća. Također, postoji još jedno tijelo, Federalno tijelo za upravljanje imovinom koje je nadležno za prodaju imovine, što u konačnici ograničava učinkovitost Federalne stečajne agencije. Važno je spomenuti da je Federalnu stečajnu agenciju ograničavaju materijalni preduvjeti koji su potrebiti za uspješno obavljanje poslova. Isto ima za posljedicu da su njeni poslovi često arbitrarni, prvenstveno u pogledu poduzeća koje istražuju. To u konačnici znači i da Federalna stečajna agencija nije u mogućnosti biti nezavisna od politike. Evolucija samog stečajnog postupka u Rusiji reflektira i činjenicu da vlada nije

Nations, New York Law School Journal of International and Comparative Law, vol. 17, 1997, no. 1, str. 495. *et seq.*; BUFFORD, I. Samuel, Romanian Bankruptcy Law, A Central European Example, New York Law School Journal of International and Comparative Law, vol. 17, 1997, no. 1, str. 251. *et seq.*; BIRYUKOV, Alexander, Ukrainian Bankruptcy Law in the Context of Regional and International Developments, Annual Survey of International & Comparative Law, vol. 13, 2007, no. 1, str. 1. *et seq.*

²⁰ Detaljnije CUDAHY, Richard D., From Socialism to Capitalism: A Winding Road, Chicago Journal of International Law, vol. 11, 2010-2011, no. 1, str. 39. *et seq.*

htjela napraviti pritisak na novo privatizirana poduzeća, barem u ranim fazama privatizacije. Prvi pokušaj uvođenja stečajnog zakona došao je nakon postupka privatizacije u ožujku 1993. godine. Sam zakon je iznimno jednostavan. Postupak se pokreće po prijedlogu vjerovnika i dužnika trgovačkom sudu, pod pretpostavkom da je poduzeće određeno kao insolventno. Sud odlučuje o osnovanosti prijedloga. U slučaju da utvrdi nemogućnost uspostavljanja solventnosti poduzeća nad njim se pokreće postupak likvidacijskog stečaja. Alternativa je provođenje postupka reorganizacije. Zakon nalaže dva postupka reorganizacije. Pod prvim, vanjska uprava preuzima vođenje poduzeća tijekom razdoblja od 18 mjeseci s ciljem da vrati solventnost poduzeća u skladu s stečajnim planom koji su odobrili vjerovnici. Drugi način je mogućnost postizanja sporazuma (nagodbe) s kvalificiranom većinom običnih vjerovnika u bilo kojoj fazi stečajnog postupka.²¹

3.2. Češka – konstantna državna kontrola

Zakon o stečajnom postupku i reorganizaciji stupio je na snagu 1991. Rađen je po Stečajnom zakonu iz 1931. i Austro-Ugarskom stečajnom zakonu iz 1914., a u osnovi se svodi na dva modela (pristupa): likvidaciju ili sanaciju dužnika. Ekonomske okolnosti u kojima je donesen bile su tipične tranzicijske. Liberalizacijom tržišne politike i postupnim otvaranjem tržišta prema zapadu, češko tržište i poduzeća su doživjela veliki šok. Isto je od dijela stručnjaka i bilo očekivano jer se ekonomska struktura koja je naslijeđena iz centralizirane ekonomije sastojala uglavnom od teške i zastarjele industrije i nerazvijenog uslužnog sektora. Takvo stanje je zahtijevalo strukturalne promjene i ukazivalo na potencijalno velik broj stečajeva. Vlada je to pokušala izbjeći kroz privatizaciju teško zaduženih državnih poduzeća i povećanjem likvidnosti banaka. Jedna od mjera je bila i odgoda primjene Stečajnog zakona do 1993. čime se u početku i ublažio šok tranzicije. Ipak, 1993. i 1996. godine uslijedile su zakonodavne izmjene. Cilj je bio uvođenje moratorija na sva potraživanja u razdoblju od 3 do 6 mjeseci od otvaranja samog stečajnog postupka. Glavnu i odlučujuću ulogu ima stečajni sudac s velikim diskrecijskim ovlaštenjima. Primjerice, sud može ukinuti pristanak vjerovnika koji su izrazili želju za reorganizacijom. Poslije 1993. godine stečaj je postao uobičajeno rješenje prezaduženih subjekata. Postupak se pokretao, isključio ako je imovina veća od troškova postupka. Kada se radi o stečaju državnih poduzeća, potrebno je odobrenje nadležnih ministarstava. Spomenuti se moratorij

²¹ Detaljnije BURNIAUX, Jean-Marc, Establishing Financial Discipline: Experience with bankruptcy legislation in Central and Eastern European Countries, OECD Economic Study, vol. 23, 1995, no. 2, str. 128.-130.; Comments, Brother, can you spare a Ruble? The Development of Bankruptcy Legislation in the New Russia, Bankruptcy Development Journal, vol. 10, 1993-1994, no. 1, str. 343. *et seq.*; HART, Craig A., Undoing privatization? Russian Bankruptcy Law and Privatization, Bankruptcy Development Journal, vol. 14, 1997-1998, no. 1, str. 311. *et seq.*; DERNOVSKY, Yulia, Overcoming Soviet Legacy: Non-Enforcement of the judgments of the European court of human rights by the Russian judiciary, Cardozo Journal of International and Comparative Law, vol. 17, 2009, no. 1, str. 471. KRATZKE, William P., Russias Intractable Economic problem and the Next steps in Legal Reform: Bankruptcy and the Depoliticization of Business, Northwestern Journal of International Law & Business, vol. 21, 2000-2001, no. 1, str. 1. *et seq.*; VITRYANSKY, Vassily V., Insolvency and Bankruptcy Law Reform in the Russian Federation, McGill Law Journal, vol. 44, 1999, no. 1, str. 409.

nije odnosio na potraživanja radnika i porezne tražbine. Po okončanju razdoblja od 3 mjeseca sud imenuje stečajnog upravitelja, koji je ovlašten za pobijanje pravnih radnji te je osobno odgovoran za vođenje postupka. Plaćao se po fiksnoj tarifi, koji je bila vrlo niska. Jedna od glavnih dužnosti mu je izraditi popis imovine i obveza, dok da ga je odbor vjerovnika nagledao u vršenju njegovih dužnosti. Tijekom moratorija vjerovnici su ovlašteni podnijeti prijedlog za restrukturiranje. On mora sadržavati i otpis minimalno 45 posto potraživanja stečajnih vjerovnika. U slučaju da prethodno navedeno ne zaživi kao opcija, sud određuje cijenu stečajne mase koja se potom prodaje u likvidacijskom stečaju. Tijekom stečajnog postupka i dužnik može podnijeti prijedlog za prisilno restrukturiranje. U njemu mora biti određena i obrazložena mogućnost plaćanja privilegiranih tražbina. Takav plan mora odobriti kvalificirana većina vjerovnika kao i sud koji također mora provjeriti dužnikovu poštnu namjeru na način da namjera nije isključivo odgoda ovrhe. U slučaju da se ista odobri, dužnik ponovno stječe mogućnost raspolaganja imovinom.

Iako je ekonomska situacija loša, broj stečajnih postupaka je skroman. Iz literature se vidi da dužnici s financijskim problemima nisu pokretali stečajne postupke. U konačnicu, za razliku od Mađarske, broj stečaja velikih poduzeća je sveden na minimum, dok je za one koji su privatizirani trebalo dopuštenje nadležnog ministarstva. Uprava nije imala poticaja za podnositi prijedlog, već im je u cilju bilo podnositi prijedlog za privatizaciju u nadi da će zadržati svoje pozicije. Novela 1996. je trebala sve to okončati. S druge strane preduvjeti za restrukturiranje su iznimno zahtjevni i rijetko su se mogli ispuniti. Doktrina je zaključila da je najveći problem involviranje suda, budući da je imao preveliku ulogu, a nije bio dorastao takvom zadatku. To se reflektiralo kroz nerazuman rok trajanja stečajnih postupaka. Drugi veliki problem su troškovi stečajnog upravitelja. On je bio plaćen po unaprijed određenim niskim tarifama te nije postojao nikakav stimulativni kriterij, što se izmijenilo tek 1996. godine.²²

3.3. Poljska – pokušaj decentraliziranog pristupa

Padom komunizma, radnici su se našli u situaciji da upravljaju poduzećima na isti način kao i uprava u zapadnim društvima. Problemi insolventnosti su se mogli riješiti kroz stečajni zakon iz 1990. godine koji je omogućavao i likvidacijski i sanacijski stečajni postupak. Vjerovnici i dužnici mogu podnijeti prijedlog za stečaj. Čim insolventnost postane evidentna, uprava je obvezna podnijeti zahtjev u roku od 15 dana pod pretpostavkom osobne odgovornosti. Ako se mogu pokriti troškovi, postupak se nastavlja. Svi dugovi automatski dopijevaju i vjerovnici moraju prijaviti svoje tražbine na sud. Imenuje se stečajni upravitelj koji će voditi postupak. Sudac određuje kolika će biti nagrada i naknada troškova stečajnog upravitelja. Pod pretpostavkom da vjerovnici, koji imaju 20% sveukupnih

²² Detaljnije BURNIAUX, Jean-Marc, op. cit., str. 126-128.; HASHI, Iraj; MIÁDEK, Jan i SINCLAIR, Alison, Bankruptcy and Owner-Led Liquidation in the Czech Republic, u (Balcerowicz, L., Gray, C.W. i Hoshi, I., (eds.)), Enterprise Exit Processes in Transit Economies, Downsizing, Workouts, and Liquidation, Budapest, Central European University Press, 1998.

tražbina, zahtijevaju imenovanje za odbor vjerovnika. Primarno se naplaćuju troškovi postupka i porezne tražbine te ako oni ne iscrpe stečajnu masu naplaćuju se radnici. Vjerovnici su dužni predujmiti 5 do 13% svojih potraživanja s ciljem da se pokriju troškovi postupka. Ipak, ono što najviše smanjuje povjerenje u sudskim postupcima reorganizacije su fraudolouzna postupanja kako vjerovnika tako i stečajnog upravitelja. Osim rečenog, zanimljivo je, a i konstantano u drugim obrađenim zemljama, opadanje broja prijedloga, neadekvatno usavršavanje sudaca i pretrpanost sudova. Nadalje veliki je problem nedostatak profesionalaca, odvjetnika, upravitelja i računovođa. Zanimljivost je da je poljska vlada razvila specifične ne sudske instrumente s ciljem da se bori s insolventnošću najvećih kompanija kroz postupak njihove rehabilitacije. Naime, Zakon o financijskom restrukturiranju koji je na snazi d 1993. godine ima iste ciljeve kao glava 11. američkog Stečajnog zakonika. Jedna od inovativnijih mjera tog Zakona je reorganizacijski postupak koji je vodila banka. Naime, poduzeća u državnom vlasništvu su započela svoju tržišno ekonomsku reorganizaciju pod velikim teretom dugova. To je posljedica planske ekonomije i prvih godina ekonomske tranzicije. U početcima, takva poduzeća su rješavali problem nelikvidnosti velikim zajmovima od banaka, budući da nije bio jasan smjer početnih reformi. Banke su češće davali nove kredite, nego li otpisivali ili prisilno namirivali stara potraživanja, budući da bi to narušilo stanje bilance. Anegdotski dokazi ukazuju da je 1992. godine, okvirno 40% poduzeća bilo u financijskim problemima dok je postotak loše plasiranih kredita banaka bio oko 75%.

Cilj je bio reorganizirati poduzeće na način da vrijednost istog bude veća od potraživanja vjerovnika u slučaju likvidacije. Kao posljedica djelomičnog otpuštanja dugova, vjerovnici su mogli tražiti udio u poduzeću kao i njegovu radikalnu reorganizaciju. Postupak je bio ograničen na tri (3) godine i uključivao je prebacivanje stvarne nadležnosti sa suda na banku. One su imale mogućnost pregovaranja i nametanja planova vjerovnicima koji se s istim nisu složili, sve dok je 50% vjerovnika prihvatilo plan. Postupak se pokretao na način da je dužnik podnio prijedlog banci prema koja je imao preko 20% neplaćenih potraživanja prema njemu. Velika prednost je što je postupak bio znatno jeftiniji naspram onog sudskog. Država je gubila pravo na privilegirane tražbine, dok su ostali vjerovnici s privilegiranim potraživanjima kao i radnici bili u potpunosti namireni. U situacijama kada plan nije bio provediv, banke su bile odgovorne platiti nastale troškove. U konačnici želja je zakonodavac da vjerovnici prime kompenzaciju za svoje tražbine kroz stjecanje udjela u poduzećima, a sve s ciljem postizanja solventnosti poduzeća. Iako ova opcija nije primjenjivana koliko je zakonodavac planirao, motivacija držatelja udjela u poduzeću je svakako bila veća, budući da je u suprotnom ostajao, kao opcija, samo likvidacijski stečaj.

Od 1993., postoji i sudski postupak reorganizacije koji ne utječe na prava privilegiranih vjerovnika. Svaki plan mora biti autoriziran od dvije trećine vjerovničkih potraživanja, koji je povećan na četiri petine ako je otpis potraživanja povećan na 40%. Samo vjerovnici na koje se plan odnosio imaju pravo sudjelovati u postupku. Pod pretpostavkom da sud potvrdi plan, sudski predstavnik kao

i povjerenik za reorganizaciju su imenovani kao upravitelji nad poduzećem. Privilegirani vjerovnici su bili isključeni iz gubitaka pod pretpostavkom da su njihova sredstva osiguranja i dalje ostala u okviru poduzeća te ako je to bilo neophodno za nastavak poslovanja.²³

3.4. Slovenija – sveobuhvatnost zakonodavnih rješenja u području financija

Republika Slovenija bila je svakako najrazvijenija republika bivše SFRJ. Svoju ekonomsku moć temeljila je na finalnoj proizvodnji i implementaciji suvremenih europskih i svjetskih rješenja („Gorenje“ iz Velenja, „Mura“ iz Murske Sobote, „Fructal“ iz Ajdovščine, „Kolinska“ iz Ljubljane, „Droga“ iz Portoroža i dr.). Moglo bi se tvrditi da se tako i pripremala za svoju političku samostalnost (1991.). Godine 2004. Slovenija je postala punopravna članica Europske unije i bila je dugo godina država s velikim gospodarskim rastom te se činilo da je neće pogoditi tranzicijski procesi kao druge države. No, značajni poremećaji dogodili su se u 2009. godini kada je, između ostalog stečaj pokrenut nad tvrtkom „Mura“ kao nacionalnim ponosom te je 2.635 radnika ostalo bez posla, a nastale su i druge kolateralne štete. Ekonomska situacija nije niti danas puno bolja (svjetska kriza je samo jedan od razloga) pa se mnoge slovenske tvrtke prodaju, primjerice „Droga“ hrvatskoj „Atlantic grupi“ iz Zagreba, a neke pronalaze alternativna rješenja putem spajanja, pripajanja, udruživanja i sl. Prvi slovenski stečajni zakon bio je *Zakon o prisilni poravnavi, stečaju in likvidaciji* (Uradni list RS, br. 67/93, 74/94, 8/96, 25/97, 39/97, 1/99, 52/99, 101/01, 42/02, 58/03. i 10/06) koji je usvojio sva rješenja Zakona o prisilnoj nagodbi, stečaju i likvidaciji (Službeni list SFRJ, br. 84/89). Cjelovitu materiju financijskog poslovanja, prisilne sudske nagodbe kao i samog stečajnog postupka Slovenija je unijela u sveobuhvatni *Zakon o finančnem poslovanju, postopkih zaradi insolventnosti in prisilnem prenehanju* (UL RS, br. 126/07) – dalje: ZFPPIPP koji je primjenjuje od 1. listopada 2008.²⁴ U njemu je ugrađeno i europsko pravo sadržano u Direktivi 2001/17/ES Europskog parlamenta i Vijeća od 19. ožujka 2001., zatim Direktivi 2001/24/ES Europskog parlamenta i Vijeća od 4. travnja 2001., te Uredbi Vijeća br. 1346/2000 od 29. svibnja 2000.²⁵

Glavna karakteristika spomenutog zakona je naglasak na reorganizaciji dužnika umjesto klasičnog stečajnog postupka. Konceptijski plan financijske reorganizacije je dio prisilne nagodbe (*postopek prisilne poravnave*) koji se može provesti

²³ BURNIAUX, Jean-Marc, *op. cit.*, str. 122.-124. GRAY, Cheryl W. i HOLLE, Arnold, Classical Exit Processes in Poland: Court Conciliation, Bankruptcy, and State Enterprise Liquidation, u (Balcerowicz, L., Gray, C.W. i Hoshi, I., eds.), *Enterprise Exit Processes in Transit Economies. Downsizing, Workouts, and Liquidation*, Budapest, Central European University Press, 1998. i id., „Poland’s Bank-Led Conciliation Process”, in Balcerowicz, L...cit.

²⁴ ĐORĐEVIĆ, Miodrag, Novosti pri izpodbujanju dolžnikovih pravnih dejanj po insolvenčnem zakonu, Zbornik radova Gospodarskoppravne sodniške šole, Rogaška Slatina, 21.-23. studenoga 2007., str. 1.-24.

²⁵ Vlada Republike Hrvatske najavljuje Zakon o financijskom poslovanju koji bi kvalitetno riješio materiju prevelike insolventnosti te položaj banaka u stečajnom postupku koji je u pravilu dodatno zaštićen posebnim razlučnim pravom na imovini dužnika.

isključivo prije, odnosno izvan stečaja. U sustavu slovenskog insolventnog prava stečajni je postupak *ultima ratio*,²⁶ a kada je jednom otvoren unutar njega reorganizacija nije moguća jer otvaranjem stečaja nije dopušteno predlagati druge sanacijske mjere insolventnog postupka pa niti predlagati prisilne nagodbe između dužnika i njegovih vjerovnika (čl. 140. ZFPPIPP). Stečaj je likvidacijski postupak putem prodaje imovine stečajnog dužnika i diobe unovčene stečajne mase vjerovnicima (odsjek 5.8.2. ZFPPIPP).

Pravila o planu financijske reorganizacije nalaze se unutar nacrtu financijskog restrukturiranja kao *sedes materiae* (čl. 145. ZFPPIPP). Slovenski stečajni zakon poznaje osnovni i alternativni prijedlog nagodbe dužnika upućen vjerovnicima. Prvim nudi smanjenje tražbina i odgodu plaćanja prema načelu *par condicion creditorum* tj. da svakom od vjerovnika ponudi jednak postotak plaćanja, jednake rokove plaćanja kao i kamate po jednakim stopama od početka postupka pa do isplate. Drugim, odnosno alternativnim prijedlogom dužnik daje vjerovnicima pravo na izbor: 1) pristanak na umanjenje tražbina i odgodu plaćanja i/ili 2) prijenos svih tražbina (osiguranih i neosiguranih) na dužnika kao ulog u povećanju temeljnog kapitala dužnika. U slučaju da dužnik povuče prijedlog, sud će otvoriti stečajni postupak. No, ako dužnik u međuvremenu otkloni nelikvidnost te ponovno postane platežno sposoban tada naravno ne postoje razlozi za stečaj. Sud će ipak takvo ponašanje dužnika sankcionirati na način da mu neće biti dopušteno podnijeti novi prijedlog za postupak prisilne nagodbe u roku od dvije godine (čl. 149. ZFPPIPP).

Dakle, postupak prisilne nagodbe kao ideal kojem teži svaki insolventni dužnik je postupak u kojem aktivno sudjeluju svi sudionici: a) stečajni vjerovnici, b) različiti vjerovnici (uglavnom banke), c) vjerovnici stečajne mase te 4) sam dužnik. Cilj postupka je postići kratkoročnu i dugoročnu financijsku stabilnost dužnika i tako osigurati vjerovnicima povrat uloženog. U slučaju kada izostane nagodba slijedi isključivo „klasični“ stečajni postupak bez mogućnosti bilo kakve reorganizacije.

4. STRUKTURALNE PROMJENE STEČAJNIH POSTUPAKA U NAVEDENIM EVROPSKIM ZEMLJAMA POČETKOM XXI. STOLJEĆA I NJIHOVA USPOREDBA S ZAPADNIM STEČAJNIM MODELIMA

Na ovaj rad ne treba gledati kao, isključivo, komparativni, nego kao pokušaj da se odnosi na različite pravne sustave kada se raspravlja o određenim pravnim pitanjima, a u isto vrijeme, pokušava ispitati i razlike takvih sustava. Ipak, i takva metoda utvrđivanja predstavlja naporan zadatak. Osim problema definiranja kulturnih i ljudskih čimbenika,²⁷ čini se da je puno teže definirati “učinkoviti”

²⁶ PRELIČ, Saša, Pravni fakultet u Mariboru, e-mail poruka autoru od 1.12.2009.

²⁷ MARTIN, Nathalie, The Role of History and Culture in Developing Bankruptcy and Insolvency Systems: The Perils of Legal Transplantation, Boston College International and Comparative Law Review,

stečajni zakon.²⁸

Iz prijašnjih izlaganja zaključili bismo da stečajno zakonodavstvo u tranziciji ima ulogu ubrzati određene ekonomsko selektivne procese. Da bi se takva uloga i dalje opravdala potrebno je beziznimno primjenjivanje stečajnog zakonodavstva, budući da bi neminovno i postupno zaoštavanje tržišne konkurencije i nestanak subvencija raznih vrsta vjerojatno negativno djelovao na poslovanje i najbolje vođenih poduzeća.²⁹ Stoga za upravljanje poduzećem više se ne može oslanjati na državne potpore, nego se mora uzeti u obzir mogućnost zatvaranja poduzeća i posljedica koje iz toga mogu proizaći. U konačnici, cilj je promovirati tržišno ekonomski način razmišljanja i financijske odgovornosti. Iz makroekonomske pozicije takva je logika opravdana, jer ubrzava postupak prenamjene sredstava i potencijalni rast ekonomije.³⁰

Ipak, sveukupne okolnosti u tranziciji se značajno razlikuju od onih u razvijenim tržišnim gospodarstvima. Doktrina ukazuje da čak i među državama, na koje se u tekstu referiramo kao „zapadne“, mogu postojati znatne razlike u stečajnim uređenjima.³¹ Primjerice, stečajni model SAD-a,³² Francuske³³ i Njemačke³⁴ se

vol. 28, 2005, no. 1, str. 1. *et seq.*

²⁸ Tako BALCEROWICZ, Ewa; HASHI, Iraj; LOWITZSCH, Jens i SZANYI, Miklos, *The Development of Insolvency Procedures in Transition Economies: A Comparative Analysis, Case – Center for Social and Economic Research, Warsaw 2003, Projekt br. 254. str. 9.*

²⁹ Detaljnije LANDE, Robert, H., *Creating Competition Policy for Transition economies, Brooklyn Journal of International Law, vol. 23, 1997-1998, no. 1, str. 339.*

³⁰ BUFFORD, Samuel L., *Bankruptcy Law in European Countries Emerging from Communism: The Special Legal and Economic Challenges, American Bankruptcy Law Journal, vol. 70, 1996, no. 1, str. 459.*

³¹ ALLCHORNE, Tom, *Convergence - Insolvency Regimes in Europe's Big Three, European Venture Capital Journal, vol. 116, 2004, no. 1, str. 30. et seq.*

³² Primjerice, svakako je zanimljiv institut stečaja lokalnih jedinica (SAD, glava 9. Stečajnog zakonika). Takav institut su uvele i neke druge zemlje (Mađarska je uvela 1996. godine Zakon o prilagođavanju duga lokalnih jedinica (Zakon, br. 25); Bugarska je uvela 1991. godine Zakonom o upravljanju lokalnom samoupravom, Zakon br. 77,17-IX-9, s tim da su zadnje izmjene bile 1999.; Južna Afrika je isto uvela Zakonom br. 34. iz 2001. godine; Brazil je uveo isti Zakonom br. 9496 u 1997. godini, Rumunjska je isti uvela Zakonom o br. 273 o lokalnim financijama 2006. godine, par. 74. i 75. Ipak, specifičnost je težnja zakonodavca za ublažavanjem napetosti između legitimnih prava vjerovnika i potrebe za održavanjem, bitnih, javnih usluga te jačanjem *ex ante* fiskalne pozicije lokalne samouprave. Radi se o suštinski različitom postupku i to kako sa stanovišta prirode postupka te razloga za njegovo pokretanje, tako i sa stajališta nadležnosti za provođenje i ovlaštenja tijela u postupku. Temeljna razlika je u činjenici da su tijekom stečaja lokane jedinice i dalje dužne pružati javne usluge. Detaljnije MORRISON, Fred L., *The Insolvency of Public Entities in the United States, American Journal of Comparative Law, vol. 50, 2002, no. 1, str. 568.*

³³ Primjerice, specifičnost francuskog stečajnog prava su njegovi poticaji prema upravi da pravovremeno, čim osjeti financijske poteškoće, pokrene postupak postizanja sanacijskog stečajnog plana. Detaljnije KORAL, Richard L., SORDINO, Marie-Christine, *The New Bankruptcy Reorganization Law in France: Ten Years Later, American Bankruptcy Law Journal, vol. 70, 1996, no. 1, str. 437.*

³⁴ Stečajni plan je shvaćen, primjerice, sasvim drugačije shvaćen u Njemačkoj, u odnosu na francusku i američku varijantu istog. Prije 1999. godine i stupanja na snagu *Insolvenzordnung* u Njemačkoj, je na snazi bio zakon koji je dozvoljavao isključivo stečajnu likvidaciju poduzeća *Konkursordnung*. Prije istoga, postojao je *Vergleichsordnung*, koji je dozvoljavao reorganizaciju, ali nikad nije prihvaćen u njemačkoj kulturi pa tako i nikad korišten. U konačnici i *Insolvenzordnung* dopušta, ali ne i favorizira sanacijski stečajni plan. Detaljnije PAULUS, Christoph G., *The New German Insolvency Code, Texas*

može značajno razlikovati u mnogim materijalnim i postupovnim pitanjima. To je prvenstveno zbog činjenice da takvi zakoni funkcioniraju u različitim ekonomskim, političkim i društvenim okruženjima, te se temelje na različitoj pravnoj tradiciji.³⁵ Daljnje usporedbe postavljaju pred sebe zahtjevne preduvjete koji nisu ostvarivi bez razmatranja šireg konteksta.

Još se složenijim čini zadatak usporediti insolventijske postupke zapadnih zemalja s onima iz tranzicijskih zemalja.³⁶ Takvoj usporedbi mogu čak nedostajati tržišta načela i ekonomsko okružje karakteristično za zapadni svijet kao osnovni temelj definiranja potreba, interesa i prava sudionika svakog stečajnog postupka. Općenito govoreći, razlika stečajnog zakonodavstva u tranzicijskom gospodarstvu i zapadnim, razvijenijim, tržišnim ekonomijama je da se stečajno zakonodavstvo u početnim fazama tranzicije smatra potrebitim da bi se uspostavilo gospodarstvo koje funkcionira na tržišnim principima, dok je stečaj za moderna tržišta potrebit da regulira i održava, prije uspostavljeno, funkcionirajuće tržišno gospodarstvo. Ne smije se zaboraviti da su moderne tržišne ekonomije imale slične, tranzicijske, probleme 20-ih godina prošlog stoljeća. Primjerice, njemačke i austrijske banke, kao i osiguravajuća društva, tijekom nacističkog razdoblja bile obvezne kupovati veliki broj državnih obveznica koje su nakon rata postale bezvrijedne. U konačnici sve su trebale bankrotirati, ali kako država nije mogla dopustiti kolaps cijele privrede, to je vodilo do raznih oblika državnog intervencionizma.³⁷

U prvotnim fazama tranzicije tržišta, 90-ih godina prošlog stoljeća, države su naslijedile veliki broj, i insolventnih, državnih poduzeća. Zakonodavci su na različit način reagirale na ovaj problem. Tako je u nekim zemljama vlada pokušala zaštititi velika poduzeća od stečaja na način da ih je izuzela iz stečajne procedure i potrošila značajna financijska sredstva da ih održi likvidnim (Rusija). Ipak, zbog brojnih razloga, prvenstveno zbog kratkoročnog političkog razmišljanja i neefikasne ekonomske politike, takva juristička matematika se pokazala krivom. Treba ukazati da nepostojanje određenih instituta ne znači nužno da je stečajni zakon nedostatan. Jedinствена situacija u tranzicijskim gospodarstvima utječe na drugačije potrebe i zahtjeve za rješavanjem insolventnosti poslovnih subjekata.

International Law Journal, vol. 33, 1998, no. 1, str. 141, 143-44. id., Germany: Lessons to Learn from the Implementation of a New Insolvency Code, Connecticut Journal of International Law, vol. 17, 2001, no. 1, str. 89., 89-91

³⁵ Primjerice, jedna od rijetkih zemalja koja nije inkorporirala model reorganizacije u svoje stečajno pravo je Hong Kong. Naime, stečajno pravo se temelji na engleskom insolventijskom zakonu iz 1929. godine. S druge strane, Hong Kong ima jedan od najrazvijenijih modela zakona o osobnom bankrotu. Detaljnije BURTON, Leslie, An Overview of Insolvency Proceedings in Asia, Annual Survey of International & Comparative Law, vol. 6, 2000, no. 1, str. 113., 114-15 (2000.).

³⁶ Svakako je zanimljivo spomenuti i Kinu. Prvenstveno s obzirom na njemu tradicionalnu komunistički ekonomiju, ona se susreće s jedinstvenim izazovima dok pokušava implementirati stečajni zakon koji će promicati tržišne principe. Detaljnije BOOTH, Charles D., Chinese Bankruptcy Law in an Emerging Market Economy: The Shenzhen Experience, Columbia Journal of Asian Law, vol. 15, 2001. no. 1, str. 12.

³⁷ FIALSKI, Heiko, Insolvency Law in the Federal Republic of Germany, u OECD (ed.), Corporate Bankruptcy and Reorganisation Procedures in OECD and Central and Eastern European Countries, Paris, 1994.

Kako se okolnosti u tranziciji mogu značajno razlikovati od onih u razvijenim tržišnim gospodarstvima, tranzicijska gospodarstva često razvijaju vlastita sredstva i tehnike za rješavanje tih okolnosti.³⁸ Stoga se u drugim zemlja problem pokušao riješiti na drugačiji način, pa je tako u nekim zemljama zagovaran veliki broj stečajnih postupaka (Češka poslije 1993.), dok se u trećim, pak, pokušalo nametanjem programa reorganizacije (Poljska, Slovenija).

Ipak za potrebe ovog rada, diskusiju ćemo ograničiti na određene točke, pa tako i na činjenicu da stečajno pravo predvodi razvoj drugih, prvenstveno poslovnih, grana prava. Možda i najvažniji razlog zašto su navedene zemlje zainteresirane za razvoj stečajnog prava, a prvenstveno i postupka reorganizacije, je činjenica da se na stečaj gleda kao na dio sistema koji je potrebit da se postigne uspješna privatizacija državnih poduzeća, koji predstavljaju najveći dio privrede. Na daljnju potrebu reorganizacije ukazuje insolventnost većeg dijela poduzeća, nedostatak tržišta na kojem bi se prodavala stečajna imovina, nedostatak adekvatnog kreditnih aranžmana i svakako drugačiji okoliš za tržišno natjecanje koji je poznat u zapadnom svijetu.

Daljnji su razlozi bržeg razvoja stečajnog prava njegova lakša revizija, budući da je i prije egzistiralo, samo se nije koristilo, a čija revizija neće zahtijevati velike preinake pravnog sistema. Tomu svakako treba pridodati zahtjeve Međunarodnih institucija, prvenstveno Svjetske banke za obnovu i razvoj kao i Međunarodnog monetarnog fonda, koji inzistiraju prvenstveno na financijskoj disciplini te na reformama stečajnog zakonodavstva, pa su čak i nekim slučajevima i uvjetovali takve reforme da bi se određeni subjekt kvalificirao za dobivanje kredita. Veliku ulogu je odigrala i Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID) koja i danas financira i podržava razvoj mnogih tranzicijskih gospodarstava (primjerice razvoj stečajnog prava u Bosni i Hercegovini).

U tranzicijskim ekonomijama, insolventni postupak je povezan s još jednim važnim procesom: privatizacijom. Ipak u odnosu na postupak reorganizacije važno je uočiti da se ovdje ipak radi o suštinski različitim postupcima i to kako sa stajališta prirode samog postupka i razloga za njegovo pokretanje, tako i konačno sa stanovišta nadležnosti za provođenje i sudionika u postupku.

Također vidimo da je to bilo vrijeme izrazito nepovoljnih ekonomskih kretanja. Kompetitivno okružje je zastarjelo, prvenstveno zbog velikih neučinkovita poduzeća, zastarjele tehnologije, nezainteresiranih radnika, nedostatkom tržišta, hiperinflacijom. Poduzeća, u većini slučajeva nisu trebala kompetitivno okružje, budući da su imali monopol, a njihov produktivni kapacitet se određivao godišnjim odlukama partijskih čelnika.³⁹ S zakonodavstvom u ekonomskoj oblasti situacija je bila gotovo očajna, dok je većina pravne regulative bila loša u nomotehničkom smislu, što je omogućavalo zlouporabe i pogrešna tumačenja.⁴⁰ Mišljenja smo,

³⁸ Detaljnije MIKE, Falke, op. cit., str. 115. *et seq.*

³⁹ VARADY, Tibor, The Emergence of Competition Law in (Former) Socialist Countries, American Journal of Comparative Law, vol. 47, 1999, no. 1, str. 229.

⁴⁰ Detaljnije STEPHEN, Paul B., Rationality and Corruption in Post-socialist world, Connecticut

koje je suprotno vladajućoj doktrini,⁴¹ a i indicijarna metoda utvrđivanja činjenica na isto upućuje, da je u ranoj fazi tranzicije, slabe radne etike kao i nedovoljnog kapitala, položaj sudstva jedna od svjetlijih točaka.⁴²

Konačno, stečajni zakon u tranzicijskim zemljama imao je jednu lošu karakteristiku, a to je „zaštitnički“ prema dužniku. To može biti politički potrebno kako bi se spriječio pad proizvodnje i zaposlenosti, ali unatoč nekim iznimkama, kao što je slučaj Poljske, položaj vjerovnika je bio nezadovoljavajući. Iz tog razloga, vjerovnici su u većini slučajeva malo sudjelovali u reorganizaciji i općenito smatrali financijsko tržište kao nesigurno. To je dovelo, ne samo do visoke kamatne stope, ali i znatno veće nesigurnosti naplate potraživanja u odnosu na tržišna gospodarstva zapadnih zemalja. S druge strane, stečajno zakonodavstvo je zaštitnički orijentiran prema dužniku i u SAD-u i Francuskoj, no pitanje je da li tranzicijska zemlja koja tek treba razviti tržište kapitala može dopustiti sebi da bude zaštitnički orijentirana. SAD i Francuska, oko 19. stoljeća, su dale veću važnost vjerovnicima. Tek u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, kada su razvili svoje financijsko tržište, oni postaju više orijentirani prema zaštiti dužnika, što je sasvim razumljivo budući da im se omogućuje otvorenije tržište, ali i mogućnost predvidljivih i izračunljivih gubitaka. S ove točke gledišta, središnje i istočne Europe još uvijek se nalaze u prvom redu u tranziciji.

Poslovni neuspjeh dužnika također može utjecati na osobe koje nisu vjerovnici, a koji nemaju formalna zakonska prava. Ovaj utjecaj može biti od određene težine u tranzicijskim zemljama, budući da su poduzeća često odgovorna za različite stupnjeve socijalne funkcije. Čista ekonomska analiza, usmjerena isključivo na odnos dužnik-vjerovnik je nedorečena. Šira zajednica se također mora uzeti u obzir i u modernom stečajnom zakonu na što se ukazalo i donošenjem Direktive o zaštiti zaposlenika u slučaju stečaja poslodavca (Direktiva 2002/74/EZ Europskoga parlamenta i Vijeća od 23. rujna 2002).

Cilj je ukazati da kada razmišljamo o stvaranju ili preinakama stečajnog zakona treba uzeti u obzir da se učinkovitost takvog sustava treba primarno, prvenstveno u postupku tranzicije, mjeriti kroz sposobnost preventivnog i lokalnog rješavanja problema nelikvidnosti prije negoli se pokušaju primjenjivati weberijanski međunarodni standardi.⁴³ Zakon, kako bi ispunio svoju društvenu funkciju, mora

Journal of International Law, vol. 14, 1999, no. 1, str. 533. *et seq.*

⁴¹ UZELAC, Alan, Hrvatsko pravosuđe u devedesetima: Od državne nezavisnosti do institucionalne krize, Politička misao, vol. XXXVIII, 2001., br. 2, str. 3.-41.

⁴² Pozitivna uloga suda je svakako i u američkoj povijesti stečajnog prava SMITH, Douglas G., The Role of the Courts in Shaping American Bankruptcy Law: Review of “Debt’s Dominion - A History of Bankruptcy Law in America, Seton Hall Law Review“, vol. 33, 2002, no. 1, str. 110.

⁴³ U tom pogledu INSOL International, The Statement of Principles for a Global Approach to Multi-Creditor Workouts, dostupno na www.insol.org, posjećeno 16. travnja 2010.; International Monetary Fund (1999), Orderly and effective insolvency procedures, Legal Department, Washington; The World Bank, Principles and guidelines for effective insolvency and creditor rights systems, 2001.; UNCITRAL, United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency law, New York, 2005.; Green Paper Entrepreneurship in Europe (presented by the Commission), Brussels, 21.1.2003, COM(2003) 27 final; Council Recommendation of 21 June 2002 on the Broad Economic Policy Guidelines

odgovoriti na lokalne potrebe, običaje i očekivanja. Takva teza vrijedi isključivo u slučaju tuzemnog i tranzicijskog stečajnog postupka budući da zajedničko globalno ekonomsko okružje dovodi do potrebe za harmonizacijom stečajnih rješenja.

Pozitivno-pravna analiza stečajnog prava obrađenih zemalja pretpostavlja, na jednu ruku, procjenu pravnih i proceduralnih pitanja, a s druge strane ispitivanje učinkovitosti implementacije takvih sistema. U pogledu prvo navedenih pitanja, ne egzistira univerzalni stečajni zakon. Nacionalni zakoni još uvijek predstavljaju, u velikoj mjeri, specifičnosti vlastite zemlje. Ipak, neka temeljna načela egzistiraju. Tako stečajno pravo većine centralno istočnih zemalja je ukazalo na pouzdanost kriterija na temelju kojih se odlučuje o otvaranju, odnosno otpočinjanju provođenja stečaja. Stečajni upravitelj, po otvaranju stečaja, ima ovlaštenja organa upravljanja. Pod nadzorom je stečajnog suca, ali se tomu sada pridružuje i kontrola vjerovnika, što predstavlja dodatno jamstvo za njegov zakonit, savjestan i učinkovit rad. Također je promijenjena uloga i status vjerovnika u stečajnom postupku. Oni prestaju biti pasivni promatrači, već aktivni sudionici, od čijih odluka ovisi model provođenja stečajnog postupka, a u krajnjoj liniji i njihovo namirenje. Adekvatan model snošenja troškova stečajnog postupka, a time i kompenzacija operativnog tijela stečajnog postupka, jedan je od osnovnih elemenata učinkovitog stečajnog postupka. U suprotnom rizik i neadekvatnog zalaganja vjerovnika, kao i operativnog tijela, a time troškovi skupog i sporog postupka, se multipliciraju.⁴⁴ U konačnici s jedne strane, kao izuzetno pozitivan primjer, možemo izdvojiti moderne pozitivne stečajne zakone obrađenih zemalja, a s druge strane nemogućnost njihove adekvatne primjene. Opasnost od stečaja praktično je isključena time što stečajno zakonodavstvo nije implementirano, jer je se upalo, kako je ekonomska doktrina više puta istaknula, u reformsku zamku ravnoteže na niskoj razini reformi.⁴⁵ Stoga, jedan od osnovnih zaključaka koji se može donijeti na temelju ovako kratke analize je da postoji neujednačenost u reformama.

of the Member States and the Community, 2002/549/EC, OJ L182, 11. 07. 2002. European Commission (2003), Best Project on Restructuring, Bankruptcy and a Fresh Start. Final Report of the Expert Group, Brussels.

⁴⁴ Detaljnije BRAUCHER, Jean, Harmonizing the Business Bankruptcy Systems of Developed and Developing Nations: Some Issues, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, vol. 17, 1997, no. 1, str. 473; TAYLOR, Celia R., Capital Market Development in the Emerging Markets: Time to Teach an Old Dog Some New Tricks, *American Journal of Comparative Law*, vol. 45, 1997, no. 1, str. 71.

⁴⁵ Na isto ukazuju statistički podaci koji su dostupni u BALCEROWICZ, Ewa; HASHI, Iraj; LOWITZSCH, Jens i SZANYI, Miklos, *The Development of Insolvency Procedures in Transition Economies: A Comparative Analysis*, Case – Center for Social and Economic Research, Warsaw 2003, Projekt br. 254.

5. HRVATSKI STEČAJNI POSTUPAK: STARI PROBLEMI - NOVI KONTEKST

5.1. Ekonomska okvir

Područje stečajnog prava se ne smije promatrati *stricto sensu* iz perspektive pravne domene. I druge mjere za razvoj tržišta se moraju uzeti u obzir, pa tako revizija financijskog i bankarskog sektora, tržišno natjecanje..itd. Za realni (proizvodni) sektor gospodarstva zadnjih nekoliko godina je bilo iznimno teško. Vlada je reagirala mjerama koje su bile usredotočene na subvencioniranje, s prvenstvenim ciljem da se smanje gubici poduzeća što je u konačnici postiglo suprotan efekt: stvaralo još više insolventnih poslovnih subjekata te isključivo kratkoročni socijalni mir. Politika javnih financija u proteklom razdoblju relativno je uspješno konsolidirala prihodnu i rashodne strane proračuna unutrašnjom racionalizacijom i dodatnim vanjskim zaduživanjem. Sada provođenje zakona o stečaju, kao mjere *ultima ratio*, mora napokon omogućiti respektiranje ekonomskih zakonitosti putem tržišnih kriterija održivosti (*rentabilnosti*). Vladajući stav ekonomske znanosti i struke je da se ogromni dug između poduzeća, te duboko ukorijenjena kultura neizmirenja obveza može iskorijeniti jedino sveukupnom provedbom stečajnog zakonodavstva, uz izgradnju čvrstog i učinkovitog regulatornog stečajnog zakonodavstva.⁴⁶

5.2. Pravni okvir

Promatrajući hrvatsko stečajno pravo slobodno možemo reći da su stečajna zakonodavstva na europskoj razini, u koje spada i hrvatsko, u načelu usuglašena, budući da se radi o tehnici koja se provodi unutar tržišta koje djeluju u sve ujednačenijim tržišnim uvjetima. Načelno govoreći, pozitivno-pravna stečajna regulativa, u osnovi, predstavlja ozbiljan pomak za ovu tranzicijsku fazu. Ipak u nekim aspektima takva regulacija ukazuje na neke nedorečenosti. Stoga u sagledavanje problema funkcioniranja stečajnog sustava pošlo se od analize pokazatelja efikasnosti stečajnog postupka i to: (1) trajanja, (2) visine troškova provođenja stečajnog postupka te (3) pasivnost vjerovnika.⁴⁷

⁴⁶ Dana 27. studenog 2002. godine u organizaciji Europskog kruga – Hrvatska i Zaklade Konrad-Adenauer održana je konferencija “Bankruptcy as Investment Opportunity”. Slavko Linić, tadašnji potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske, osvrnuo se na dosadašnju proceduru stečajeva i na probleme koji su je pratili te je ukazao na potrebu većeg broja stečajeva.

⁴⁷ S jedne strane, moglo bi se tvrditi da su statistička istraživanja važan instrument za procjenu opsega primjene SZ-a jer daju važnu makro-ekonomsku statistiku i mogu biti vrijedan pokazatelj trendova u gospodarskom sustavu. Nadalje, statistički podaci mogu osigurati, za naše potrebe, neke smjernice za potrebu daljnje reforme. Kao što se čini zahtjevnim izmjeriti uspjeh stečajeva na složene makro-ekonomske odnose, statistika može biti jedan od glavnih (ili čak jedini) alat da se to učini. S druge strane, ekonomski učinak stečajnog postupka nije lako mjeriti. Tu je teško empirijski dokazati da je stopa rasta, zapošljavanje ili monetarne stabilnost izravno vezana na zakonski i institucionalni model stečaja. Sasvim očito, učinkovitost stečaja se ne može mjeriti po broju pokrenutih postupaka. S druge strane, broj uspješnih reorganizacije u odnosu likvidacijske stečajne postupke neće biti kvalitetan pokazatelj bilo čega. Kao što je spomenuto prije, postupak likvidacijskog stečajnog postupka nije nužno gospodarski “razarač” bogatstva. Čak i održivost poslovanja putem reorganizacije poslovanja ne može biti valjana mjera, budući da mogu pokazivati samo rezultate državne smetnje ili subvencije, socijalne inercije i drugih čimbenika.

5.2.1. Problem razumnog roka stečajnog postupka

Normativističkim optimizmom određeno je da će se završno ročište odrediti najkasnije u roku od godinu i pol dana od održanog izvještajnog ročišta, osim ako to nije bilo moguće radi vođenja upravnog ili sudskog postupka, koji je prethodno pitanje za završetak stečajnog postupka (SZ, čl. 193.).⁴⁸ Činjenica da je stečaj poseban sudski postupak, *in extremis*, u kojem je vrijeme jedan od najznačajnijih elemenata. Vrijeme umanjuje vrijednost imovine i što više vremena protekne u stečajnom postupku, vjerovnicima će okončanjem postupka biti u pravilu dostupna manja količina novčanih sredstva. Stoga je neosporni interes da se (svaki) stečajni postupak, u želji postizanja efikasne procedure, okonča u razumnom (hitnom) roku (SZ, čl. 7. st. 2.) Ipak, problem razumnog roka stečajnog postupka za sobom povlači još jednu posljedicu tj. delikatnost odnosa dužnika i vjerovnika koja je konstantno prisutna u pravu, a koja se ogleda i u pravu na pobijanje dužnikovih pravnih radnji.⁴⁹ Naime, cilj svakog pobijanja u konačnici je uvijek isti - obogatiti stečajnu masu i time maksimalizirati iznos namijenjen za razmjernu distribuciju vjerovnicima. Razloga za pobijanje gotovo uvijek ima u svakom stečajnom postupku zbog toga jer je dužnik prije stečaja, ali i za vrijeme insolventnosti, poduzimao određene radnje kojima je pogodio pojedine vjerovnicima, odnosno kojima je druge vjerovnike oštetio u namirenju. Stoga nemogućnost stečajnog upravitelja da utječe na razumno trajanje postupaka u sporovima u kojima dužnik nije strana u sporu, a koji mogu proizaći iz stečaja, svakako predstavljaju nerazrješiv problem ostvarenja načela *hitnosti* postupanja. U krajnjoj liniji i stečajni upravitelji smatraju da svaki stečajni postupak predstavlja postupak *sui generis* i niti jedan se ne može zaključiti u razumnom roku (uopće ne postoji razumni rok).

5.2.2. Problem troškova stečajnog postupka

Više puta doktrina je ukazala da model regulacije troškova stečajnog postupka mora biti predvidiv, pravičan i poticajan, ali i fleksibilan, tako da ga je moguće primijeniti u vrlo različitim okolnostima. Stoga da li će se stečaj zaista i koristiti zavisi i od troškova. Usprkos važnosti ovakvog pitanja postojeći sustav troškova stečajnog postupka u koji, svakako, ulazi i problem nagrade i naknade stečajnih upravnika ispoljava brojne manjkavosti. Jedan dio problema odnosi se na rješenja usvojena važećim Zakonom o stečajnom postupku, odnosno u nedostatku poticaja vjerovnicima i dužnicima da pokrenu stečaj. U velikom broju

Nadalje, mora se priznati da statistički podatci o stečaju, koji su sada dostupni, prikazuju obično samo pola istine - otkrivaju broj i vrstu podnesaka, ali ne govori ništa o neuspjehu pregovora o spašavanju, utjecaj insolventnosti na treće osobe ili pojedinih zajednica ili dugoročan uspjeh ili neuspjeh reorganizacijskih planova.

⁴⁸ U pripremi Novele 2006. bilo je izraženo otvoreno protivljenje bilo kakvom nametnutom vremenskom ograničenju za sazivanje završnog ročišta. Detaljnije GARAŠIĆ, Jasnica, Završna dioba u stečajnom postupku, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 28, 2007., no. 1, str. 161.

⁴⁹ Pobijanje dužnikovih pravnih radnji treba staviti u funkciju pune i veće zaštite vjerovnika, jer je njegov poraz uvijek i poraz kompletnog privatnog prava, pa i prava uopće. Detaljnije DIKA, Mihajlo, Pravne posljedice otvaranja stečajnog postupka, Narodne novine, Zagreb, 2002., str. 137-194.

slučajeva imovina dužnika je mala, budući da stečaj nije pravovremeno pokrenut, a predujam troškova je bio previsok. Nije bilo izvjesno kada će predujam biti nadoknađen vjerovniku, odnosno vjerovnicima. Vjerovnici su tako čekali jedni druge da pokrenu stečaj, a do tog pokretanja ne dođe. Nasuprot tome, uslijed neefikasnog ovršnog postupka dužnici nisu imali potrebu da se korištenjem stečaja moratorijem "brane" od pojedinačnih ovrha. Drugi dio problema odnosi se na Uredbu Vlade Republike Hrvatske koja uređuje pitanje kriterija i načina obračuna i plaćanja nagrade stečajnim upraviteljima.⁵⁰ Naime, doktrinarna razmišljanja idu u smjeru da većina sustava omogućava vjerovnicima da sami prepoznaju interes i motiviraju stečajnog upravitelja, jer je, u krajnjoj liniji, riječ o njihovoj imovini. Pristup koji omogućuje sučeljavanje ponude i potražnje, tj. stečajnih upravitelja, s jedne, i tijela vjerovnika, s druge strane, doveo bi do tržišnog formiranja cijene rada stečajnog upravitelja. U tom pogledu i hrvatski zakonodavac, načelno, ne odstupa od navedenih smjernica. Ipak novelom Stečajnog zakona 2006. godine, primjedbom u obrazloženju navodi da njena važnost nije produljivana⁵¹, pa da više nema pravnu snagu. Doktrina ukazuje da takva primjedba nije pravno točna zbog toga što nije riječ o propisima kojima se uređuju pojedina pitanja iz nadležnosti Sabora, već o samostalnom ovlaštenju Vlade Republike Hrvatske (odnosno o pitanju o kojem je Vlada ovlaštena donositi Uredbe). Zbog toga ona, odnosno kriteriji koje sadrži, ostaju pravni temelj odlukama stečajnih sudaca do donošenja i stupanja na snagu nove uredbe. Za sada postoji samo Nacrt prijedloga Uredbe o utvrđivanju kriterija i načinu obračuna i plaćanja nagrade za rad stečajnih upravitelja.⁵² Nadalje, svakako je bitno spomenuti da je novelom Stečajnog zakona 2006. godine izbrisan, sasvim protivno tržišnim principima,⁵³ model stimulacije stečajnog upravitelja (zastupnika po zakonu dužnika) tijekom stečajnog postupka što je rezultiralo njihovom nezainteresiranošću za ovom službom kao jedinim zanimanjem kojim bi se bavili u poslovnom životu.

5.2.3. Problem pasivnosti vjerovnika

Stečaj je izvanredan događaj za svaku fizičku i pravnu osobu, a provodi se u najvećem broju slučajeva radi namirenja vjerovnika pa se zato i kaže da su vjerovnici ekonomski vlasnici postupka. Judikatura međutim ukazuje na činjenicu da su u mnogim stečajnim postupcima, a naročito stečajnim postupcima s velikim brojem vjerovnika, vjerovnici procesno pasivni ili jednostavno nisu dovoljno

⁵⁰ NN, br. 189/03 i stupila na snagu 1. prosinca 2003.

⁵¹ Ustav Republike Hrvatske (NN, br. 56/90, 135/97, 8/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10).

⁵² Tako i detaljnije HRASTINSKI JURČEC, Ljiljana, Pravni položaj stečajnoga upravitelja u stečajnim postupcima, Zagreb, listopad, 2007. godine, članak dostupan na web stranicama Visokog trgovačkog suda.

⁵³ Na to ukazujemo budući da je jedan od začetnika klasične ekonomske teorije, Adam Smith, više puta istaknuo da se tržišna ekonomija temelji na motivaciji pojedinca i na njegovom vlastitom interesu. Prihvaćanje navedene teze je temeljna pretpostavka tržišne ekonomije. Tako SMITH, Adam, Bogatstvo naroda (Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda), Poslovni dnevnik – Masmedia, Zagreb, 2007., str. 545. *et seq.*

informirani. Zašto je tome tako? Ukratko: gospodarski i pravni interesi vjerovnika u stečaju nisu u velikoj većini slučajeva uopće jedinstveni. Naime, svaka od četiri (4) skupine vjerovnika: 1. izlučni vjerovnici, 2. razlučni vjerovnici, 3. stečajni vjerovnici i 4. vjerovnici stečajne mase, ima zaseban pravni položaj te time i zasebne interese koji su često suprotstavljeni interesima drugih skupina.

Uzmimo primjerice položaj stečajnog i razlučnog vjerovnika koji, najopćenitije govoreći imaju potpuno različita prava i obveze na imovini stečajnog dužnika. Stečajni vjerovnik je svaki vjerovnik koji u roku predviđenom u rješenju o otvaranju stečajnog postupka podnese prijavu svoje novčane tražbine stečajnom upravitelju i namiruje se iz „opće“ stečajne mase. Razlučni vjerovnik je pak vjerovnik koji ima založno pravo ili pravo na namirenje na kojoj stvari ili pravu koji su upisani u javnoj knjizi, odnosno ima pravo pokrenuti ovršni postupak radi prodaje stvari ili unovčenja prava prema odredbama čl. 164. Stečajnog zakona (SZ, čl. 81.). Razlučni vjerovnik je istovremeno i stečajni vjerovnik ako mu je dužnik i osobno odgovoran pa ima pravo na razmjerno (*pro rata*) namirenje iz stečajne mase samo ako se odrekne odvojenog namirenja⁵⁴ ili ako se ne uspije odvojeno namiriti (SZ, čl. 84.).

U čemu su konkretno očituju njihovi suprotni ciljevi? U tome što se razvoj stečajnog postupka razlučnog vjerovnika u pravilu ne tiče jer se on može odvojeno namiriti iz stvari ili prava na kojem ima *razlučno pravo* bilo putem samostalnog ovršnog postupka bilo putem stečajnog postupka kada imovinu prodaje isključivo stečajni upravitelj.⁵⁵ Dovoljno je tek da o svojem razlučnom (posebnom) pravu obavijeste stečajnog upravitelja tijekom cijelog stečajnog postupka.⁵⁶ Zato se, slijedom navedenog može slobodno konstatirati da su razlučni vjerovnici u stečajnom postupku uglavnom *pasivni* promatrači koji vode brigu samo o sebi i ne vode računa o trajanju stečaja, stupnju namirenja drugih vjerovnika te o visini troškova provođenja samog stečajnog postupka.

S druge strane položaj stečajnih vjerovnika je vrlo delikatan pa je zato i sasvim nerazumljivo njihovo *pasivno* ponašanje u stečaju. Naime, upravo bi stečajni vjerovnici trebali stalno promišljati o spomenutim temeljnim pokazateljima efikasnosti stečajnog postupka (v. *supra*) i ne dopuštati svako nerazumno predugačko trajanje stečajnog postupka koje u ishodištu rezultira niskim stupnjem njihova novčanog namirenja te visokom razinom učinjenih troškova. Jedna od mjera koju mogu poduzeti u cilju što učinkovitijeg odvijanja postupka je imenovanje drugog stečajnog upravitelja na prvom ili kojem kasnijem ročištu

⁵⁴ U praksi naših trgovačkih sudova uistinu su bili rijetki slučajevi kada se razlučni vjerovnik odrekao prava na odvojeno namirenje u korist statusa „običnog“ stečajnog vjerovnika i time sebe doveo u pravno i ekonomsko nepovoljniji položaj.

⁵⁵ Radi izbjegavanja mogućih nesporazuma između stečajnog upravitelja i razlučnog vjerovnika korisno je da se o načinu prodaje (ovrha ili stečaj) te dvije strane sporazume. Dogovor je i u korist budućeg stjecatelja stvari ili prava jer niti upravitelj niti razlučni vjerovnik neće imati valjan razlog žaliti se na rješenje o dosudi stvari kupcu.

⁵⁶ Smatramo da postojeće zakonsko rješenje nije dobro jer bi razlučni vjerovnik o razlučnom pravu koje nije upisano u javnim knjigama (usp. SZ, čl. 83. SZ) trebao obavijestiti stečajnog upravitelja najkasnije u rokovima koji važe za stečajne vjerovnike (prilikom otvaranja stečajnog postupka).

(SZ, čl. 23.). Nadalje, mogu naložiti stečajnom upravitelju izradu stečajnog plana ako je plan ekonomski održiv tj. *rentabilan* (SZ, čl. 214.). Naše pozitivno stečajno pravo daje im i druge alate koje mogu kvalitetno upotrijebiti u zaštiti svojih opravdanih interesa.

Što se tiče pravnog položaja izlučnog vjerovnika u stečaju on je relativno siguran jer osoba koja na temelju kojega svoga stvarnog ili osobnog prava može dokazati da neki predmet ne spada u stečajnu masu nije stečajni vjerovnik. To znači da izlučni vjerovnik čiji se predmet nalazi kod stečajnog dužnika ima pravo na vraćanje (izlučenje) toga predmeta iz sveopće stečajne mase. U slučaju da se ipak otuđi predmet na kojem postoji izlučno pravo druge osobe ta osoba ima pravo na naknadu za izlučna prava (SZ, čl. 80.). Je li i izlučni vjerovnik *pasivni* promatrač u stečajnom postupku? Uglavnom jest, jer vodi samo brigu o svojem predmetu tj. o vlasništvu nad predmetom koji ne pripada stečajnoj masi i treba ga čim prije izdvojiti iz stečajne mase.

Naše stečajno pravo uredilo je i status i četvrte skupine vjerovnika u stečajnom postupku, odnosno vjerovnika stečajne mase. To su vjerovnici s kojima je stečajni upravitelj zasnovao obvezni odnos pa ga je dužan ispuniti sukladno načelu *pacta sunt servanta*. Obveze stečajne mase upravitelj će, prema noveli Zakona iz 2006. godine namirivati redom kako one dospijevaju (SZ, čl. 85.). Vjerovnici stečajne mase u svakom slučaju su *aktivni* sudionici stečajnog postupka čije je zadatka obogaćivanje stečajne mase iz koje će se najprije oni namiriti, a nakon njih i stečajni vjerovnici (vjerovnici prije otvaranja stečajnog postupka).

Na temelju svega navedenog za zaključiti je da se *pasivnost* (nezainteresiranost za razvoj stečaja) izlučnih i razlučnih vjerovnika može razumjeti pa i opravdati. No, potpuno je nerazumljiva i ničim se ne može opravdati *neaktivnost* stečajnih vjerovnika koji zapravo rade u korist vlastite štete navođenjem računa o trajanju postupka, stupnju namirenja te konačno i učinjenim troškovima samog stečajnog postupka. Zato se s punim pravom može tvrditi da je aktivnost stečajnih vjerovnika *imperativ* u svakom stečaju u nas i u svijetu. Najaktivnija skupina vjerovnika su vjerovnici stečajne mase koje je angažirao stečajni upravitelj kao zastupnik po zakonu stečajnog dužnika. Njihovi se međutim troškovi nikako ne bi smjeli nadoknađivati iz stečajne mase koju je upravitelj zatekao odmah u trenutku otvaranja stečajnog postupka.

5.3. Nudi li stečaj rješenje problema ili je to isključivo pravni mehanizam?

Po svojoj prirodi, stečajni sustav ima učinaka na sva gospodarska društva i druge oblike udruživanja nad kojima se može pokrenuti stečajni postupak te na sve postojeće i potencijalne vjerovnike. Ipak, otpori prema efikasnom stečaju pripadaju onom tipu razmišljanja koje gubi iz vida činjenicu da stečaj nije izvor problema, već pravni mehanizam da se problem riješi. Mnoge novine u stečajnom zakonodavstvu usmjerene su, bar tako smatraju oni koji su na njemu radili, na djelotvorne poticaje za aktiviranje, započinjanje stečaja. Primjerice, stečajni

postupak se pokreće pismenim prijedlogom kojeg može uložiti stečajni dužnik ili stečajni vjerovnik (SZ, čl. 39. st. 1.). Novelom Stečajnog zakona iz 2006. godine pokretanje stečajnog postupka je pojednostavljeno, pa tako, osim vjerovnika i dužnika, krug aktivno legitimiranih osoba je proširen i na neke druge osobe (SZ, čl. 39. st. 1.). Budući da je takvo uređenje postojalo i prije Novele iz 2006. godine, njom je naglašeno aktualno stanje stvari. Pretpostavke za pokretanje stečajnog postupka nisu bile previše zahtjevne, no ipak broj stečajnih postupaka je bio vrlo mali, imajući u vidu da je tijekom 2009. godine oko 20.000 poduzeća ispunjavalo spomenute kriterije.⁵⁷ Stečaj je tako više iznimka nego pravilo. Novelom iz 2010. godine, s ciljem stvaranja preduvjeta za još učinkovitiju provedbu stečaja i ubrzanja samog postupka, pokretanje stečajnog postupka se omogućava i Ministarstvu financija – Poreznoj upravi (SZ, čl. 335.a - 335.m).⁵⁸ Stoga, iako je od donošenja Stečajnog zakona znatno unaprijeđen stečajni postupak, statistička istraživanja Ministarstva pravosuđa u primjeni navedenog zakona ukazala je na postojanje problema.⁵⁹ Ono što je zanimljivo da indikatori kvalitete stečajnog postupka ne bilježi praktično nikakav pomak godinama, što je nešto bolje od prosjeka za istočnu Europu i središnju Aziju, ali postupak traje godinu dana dulje nego u prosječnoj OECD zemlji.⁶⁰ U prvom razdoblju primjene, očekuje se da će izravnom primjenom posebnog postupka u slučaju dugotrajne nesposobnosti plaćanja biti pogođeno između 20.000 gospodarskih subjekata.⁶¹ Ovaj broj će rasti s primjenom Zakona, jer će i jedan dio društava čiji su računi trenutno u blokadi između dvije i tri godine biti priključeni. Pored dužnika s blokiranim računima, ovaj Zakon utječe i na njihove vjerovnike, koji će moći uplatom predujma zahtijevati provođenje stečajnog postupka (SZ, čl. 335.i.).

Ipak, pripreme za njegovu primjenu su relativno kasno donesene, u mjeri da se može reći da su donesene sa zakašnjenjem. Nužnost postupnog rješavanja ovog problema se objašnjava činjenicom da nije moguće ukinuti veliki dio poslovnih subjekata skraćenim stečajnim postupcima.

Prvi razlog je okruženje relevantno za primjenu SZ-a, a to je ovršni postupak i njegovo unapređenje, djelotvornost i učinkovitost pravosuđa. Naime, stečaj predstavlja, između ostalog, mehanizam zaštite dužnika, a u uvjetima u kojima je dužnik i te kako dobro efektivno zaštićen lošim rješenjima, primjerice, ovršnog postupka,⁶² on nema poticaj da traži stečajnu zaštitu.

⁵⁷ Dostupno na web stranicama Ministarstva pravosuđa, (15.12.2011.).

⁵⁸ Detaljnije DIKA, Mihajlo, Skraćeni stečajni postupak, Novo ovršno pravo i novosti u stečajnom pravu, Ivica Crnić (ur.), Organizator, Zagreb, 2011, str. 265. *et seq.* Mnogi praktičari, međutim ističu da je najnovija (peta) novela stvorila pravnu zbrku u odnosu na financijski položaj vjerovnika kao predlagatelja stečaja (usp. čl. 39. a. s čl. 335.j. SZ.).

⁵⁹ Dostupno na web stranicama Ministarstva pravosuđa, (15.12.2011.).

⁶⁰ Detaljnije Doing Business in 2008.: Comparing regulation in 178. Economies, A Copublication... cit.

⁶¹ Izjave potpredsjednika Vlade i ministra financija Slavka Linića, Jutarnji list, Šok-terapija za spas od kolapsa: 20.000 tvrtki mora hitno u stečaj (26.12.2011.).

⁶² Što je potvrdila i Vlada, a zbog čega je i donesen Prijedlog novog Ovršnog zakona, Ministarstvo pravosuđa, lipanj 2010. godine, str. 3, Glava II., Ocjena stanja i osnovna pitanja koja se trebaju urediti

Drugo, postavlja se pitanje hoće li sudovi biti u mogućnost apsorbirati tako velik broj predmeta budući da su zapostavljeni poslovi na reformi poslovnog okruženja, prije svega institucionalnog okvira, što je u konačnici dovelo do neefikasnog ekonomskog okruženja.⁶³

6. UMJESTO ZAKLJUČKA - *QUO VADIS* ?

Ostaje pitanje, čemu težiti kroz stečajnu regulativu? Odgovor nije jednostavan, budući i da pozitivno pravni cilj stečajnog zakona (SZ, čl. 2.) nije jednoznačan. Ipak, kako nije zahvalan posao govoriti u kojem se smjeru treba kretati ili u kojem se smjeru kreće evolucija stečajnog zakonodavstva, ukazujemo na tendencije na koje je doktrina uputila.

a) bez obzira na entuzijazam koji se vidi u dijelu pravne literature, harmonizacija prava u praksi pokazuje se kao naporan i usporen proces u Europskoj uniji, koja je stvorila i uspostavila zajedničko tržište za više stotina milijuna ljudi iz različitih zemalja članica, prisutne su brojne razlike (preambula 11. Uredbe 1346/2000), pa se zadatak stvaranja stvarnog zajedničkog međunacionalnog insolventijskog prava katkad čini otežanim, pogotovo u svjetlu preambule 2. i 22. Uredbe 1346/2000 gdje se određuje da se prekogranični insolventijski postupci trebaju odvijati *učinkovito, djelotvorno i hitno*.⁶⁴ Slijedom navedenog, funkcionalni model tumačenja Uredbe 1346/2000 kao i sama Uredba svakako će zahtijevati reviziju.⁶⁵

b) svjedoci smo promijene karaktera prava i jačanju izvora tzv. mekog prava.⁶⁶ To otvara pitanje mogućnosti transformacije naše sudske praksa iz prakse pozitivizma u praksu kreativizma. Isto dolazi do izražaja budući da Europski sud i Europski sud za ljudska prava afirmiraju princip sudske prakse kao formalnog izvora prava, što od nje zahtijeva pojačanu pozornost u praćenju i tog izvora prava.⁶⁷

c) tendencija ukazuje da, iako se najrazvijenijim ekonomijama zagovara ideja liberalizma kroz postulat „*minimalna država - maksimalno tržište*“, nedosljedna državna politika zemalja članica EU i SAD, nerijetko za posljedice ima državni

zakonom te posljedice koje će nastati donošenjem zakona.

⁶³ Svakako je primjer Željezare Sisak. Detaljnije MALINA, Marijan, Tranzicija u Željezari Sisak, Metalurgija, vol. 42, 2003, no. 1, str. 69.-73.

⁶⁴ U tom pogledu zanimljiv je i članak KOTUBY, Charles T., Internal Developments and External Effects: The Federalization of Private International Law in the European Community and its Consequences for Transnational Litigants, JLC, vol. 21, 2002, no. 1, str. 158. gdje se određuje da „*kraljevstvo sukoba zakona je tužna močvara, puna mutnog blata, naseljena učenim, ali ekscentričnim profesorima koji teoretiziraju o tajanstvenim stvarima na čudan i nerazumljiv način...*“

⁶⁵ U tom pogledu i judikatura, primjerice Presuda OD 17. siječnja 2006. godine, u Predmetu C-1/04, Susanne Staubitz-Schreiber i Presuda od 2. svibnja 2006. godine, u Predmetu C -341/04, Eurofood IFSC LTD.

⁶⁶ VULETIĆ, Dominik, Pravni aspekti Lisabonske strategije i budući izazovi – *Razrada s motrišta pravne prirode mekog prava (Soft law)*, Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu, vol. 61, 2011, no. 3, str. 1011.-1036.

⁶⁷ Usporedi s čl. 118. Ustava Republike Hrvatske

intervencionizam.⁶⁸

d) u radu smo posebno skrenuli pozornost na prava zaposlenika u slučaju stečaja. Naše i europsko stečajno pravo smatramo pružaju dobru zaštitu. Takva logika se ogleda u pozitivnoj stečajnoj regulativi putem Zakona o osiguranju potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavaca te u Uredbi 1346/2000. (čl. 10.). Problem bi se mogao još više prevenirati davanjem radnicima članskih prava u društvu putem radničkog dioničarstva poznatog u svijetu kao ESOP program (*Employer Share Ownership Plan*). U doktrini se navodi da bi programi radničkog dioničarstva mogli biti dobar temelj ekonomske demokracije u tranzicijskim zemljama pod uvjetom da svaka država donese poseban zakon iz ove tematike.⁶⁹ Međutim, radničko dioničarstvo ima smisla samo ako ne smanjuje konkurentnost poduzeća. Hrvatska još uvijek nema takav propis.

e) u radu smo ukazali i na pasivnost razlučnih vjerovnika u stečajnom postupku. To su uglavnom poslovne banke koje imaju upisana stvarna prava (hipoteke) na nekretninama dužnika. Slovenski ZFPPIP u postupak prisilne nagodbe uključuje i banke koje mogu za svoja potraživanja dobiti i vlasničke udjele u dužniku. Uredba 1346/2000 nije bila pravna zapreka iako posebno pazi na stvarna prava (čl. 5.). Čini se da i Hrvatska priprema sličan propis pod naslovom Zakon o financijskom poslovanju. ZID SZ iz 2006. g. već je zahvatio u prava razlučnih vjerovnika odgodom ovršnog postupka u slučaju stečajnog plana (čl. 164.), pa se opravdano može postaviti pitanje slijedi li nova redukcija prava?

BANKRUPTCY LAW IN TRANSITION - A COMPARATIVE REVIEW, CROATIAN CHALLENGES AND POTENTIAL SOLUTIONS

The first part explains the economic reasons for bankruptcy. The second part draws on the experience of transition countries in general to the field of insolvency. The third part focuses on Croatia. In addition to discussions on the legal aspects, which provide legal and procedural framework, the emphasis is placed on the role of the state and its participation in the bankruptcy proceedings. Attention is paid to the need for harmonization of bankruptcy legislation. Last but not least, the desire of the authors in the conclusion were summarizing the main ideas and to make recommendations for the improvement of bankruptcy in Croatia.

Keywords: *Bankruptcy law, Croatia, transition, comparative law, solutions*

⁶⁸ Slučajevi British Energy spadaju u prvu grupu. U rujnu 2002. uprava privatnog poduzeća British Energy praktično je ucijenio britansku vladu da će prestati s isporučivanjem električne energije ukoliko ne dobije hitnu financijsku pomoć. Vlada je mogla birati između poštovanja tržišnih zakona, što bi značilo da prepusti ovu kompaniju tržišnim sankcijama, tj. stečaju, i samim tim ostavi milijune građana u mraku, ili da odobri traženi zajam od milijardu eura. Odlučila se za drugu soluciju pod uvjetom da kontrolira 65% budućih prihoda British Energya.

⁶⁹ BROWN, Michelle; LANDAU, Ingrid; MITCHELL, Richard; O'CONNELL, Ann i RAMSAY, Ian, Why do Employees Participate in Employee Share Plans? A Conceptual framework, The Employee Share Ownership Project, izdan od strane Centre for Corporate Law and Securities Regulation, Centre for Employment and Labour Relations Law i The Tax Group, 2008., str. 1.-4.

LITERATURA:

- ALLCHORNE, Tom, Convergence - Insolvency Regimes in Europe's Big Three, *European Venture Capital Journal*, vol. 116, 2004, no. 1.
- BACKERT, Wolfram; GECHNER, Götz; MAISCHATZ, Katja i BROCK, Ditmar, Consumer Bankruptcy in Germany, in *Consumer Credit, Debt and Bankruptcy*, (Johanna Niemi-Kiesiläinen, Iain Ramsay and William Whitford (eds), Hart Pub., 2009.
- BALCEROWICZ, Ewa; HASHI, Iraj; LOWITZSCH, Jens i SZANYI, Miklos, The Development of Insolvency Procedures in Transition Economies: A Comparative Analysis, Case – Center for Social and Economic Research, Warsaw 2003, Projekt br. 254.
- BALCEROWICZ, Ewa; HASHI, Iraj; LOWITZSCH, Jens i SZANYI, Miklos, The Development of Insolvency Procedures in Transition Economies: A Comparative Analysis, Case – Center for Social and Economic Research, Warsaw 2003, Projekt br. 254.
- BALTIĆ, Miloš, Načela evropskog stečajnog prava sa posebnim osvrtom na evropsku regulativu o stečajnim postupcima, *Revija za evropsko pravo*, vol. 5, 2003., br. 1-3.
- BIRYUKOV, Alexander, Ukrainian Bankruptcy Law in the Context of Regional and International Developments, *Annual Survey of International & Comparative Law*, vol. 13, 2007, no. 1.
- BODIROGA - VUKOBRAT, Nada, Osiguranje potraživanja radnika u slučaju stečaja poslodavaca u europskom pravu u svjetlu smjernice 2002/74/EZ, s osvrtom na rješenje u Hrvatskom pravu, u *Simpozijum u Ohridu, Prilozi reformi stečajnog prava u zemljama južne Evrope*, Edition Temmen, 2006.
- BOOTH, Charles D., Chinese Bankruptcy Law in an Emerging Market Economy: The Shenzhen Experience, *Columbia Journal of Asian Law*, vol. 15, 2001, no. 1.
- BRAUCHER, Jean, Harmonizing the Business Bankruptcy Systems of Developed and Developing Nations: Some Issues, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, vol. 17, 1997, no. 1.
- BROWN, Michelle; LANDAU, Ingrid; MITCHELL, Richard; O'CONNELL, Ann i RAMSAY, Ian, Why do Employees Participate in Employee Share Plans? A Conceptual framework, *The Employee Share Ownership Project*, izdan od strane Centre for Corporate Law and Securities Regulation, Centre for Employment and Labour Relations Law i The Tax Group, 2008.
- BUFFORD, I. Samuel, Romanian Bankruptcy Law, A Central European Example, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, vol. 17, 1997, no. 1.
- BUFFORD, Samuel L., Bankruptcy Law in European Countries Emerging from Communism: The Special Legal and Economic Challenges, *American Bankruptcy Law Journal*, vol. 70, 1996, no. 1.
- BURNIAUX, Jean-Marc, Establishing Financial Discipline: Experience with bankruptcy legislation in Central and Eastern European Countries, *OECD Economic Study*, vol. 23, 1995, no. 2.
- BURTON, Leslie, An Overview of Insolvency Proceedings in Asia, *Annual Survey of International & Comparative Law*, vol. 6, 2000, no. 1.
- Comments, Brother, can you spare a Ruble? The Development of Bankruptcy Legislation

- in the New Russia, *Bankruptcy Development Journal*, vol. 10, 1993-1994, no. 1.
- CUDAHY, Richard D., *From Socialism to Capitalism: A Winding Road*, *Chicago Journal of International Law*, vol. 11, 2010-2011, no. 1.
- Dana 27. studenog 2002. godine u organizaciji Europskog kruga – Hrvatska i Zaklade Konrad-Adenauer održana je konferencija “Bankruptcy as Investment Opportunity”.
- DERNOVSKY, Yulia, *Overcoming Soviet Legacy: Non-Enforcement of the judgments of the european court of human rights by the russian judiciary*, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 17, 2009, no. 1.
- DIKA, Mihajlo, *Insolventijsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1998.
- DIKA, Mihajlo, *Pravne posljedice otvaranja stečajnog postupka*, Narodne novine, Zagreb, 2002.
- DIKA, Mihajlo, *Skraćeni stečajni postupak, Novo ovršno pravo i novosti u stečajnom pravu*, Ivica Crnić (ur.), Organizator, Zagreb, 2011.
- Doing Business in 2008.: Comparing regulation in 178. Economies*, A Copublication of World Bank, International Finance Corporation, Oxford University press, Washington, 2008.
- DRAGIČEVIĆ, Adolf, *Stečaj u modernom privređivanju*, u Zbornik radova (DIKA, Mihajlo, (ur.)), Pravni fakultet u Zagrebu, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, 1988.,
- ĐORĐEVIĆ, Miodrag, *Novosti pri izpodbijanju dolžnikovih pravnih dejanj po insolventnom zakonu*, Zbornik radova Gospodarskopravne sodniške škole, Rogaška Slatina, 21.-23. studenoga 2007.,
- European Commission (2003), *Best Project on Restructuring, Bankruptcy and a Fresh Start. Final Report of the Expert Group*, Brussels.
- FALKE, Mike, *Insolvency Law Reform in Transition Economies*, Humboldt University Berlin, Doctoral Thesis, 2003, (mentor Christoph Paulus).
- FIALSKI, Heiko, *Insolvency Law in the Federal Republic of Germany*, u OECD (ed.), *Corporate Bankruptcy and Reorganisation Procedures in OECD and Central and Eastern European Countries*, Paris, 1994.
- GARAŠIĆ, Jasnica, *Europska uredba o insolventijskim postupcima*, Zbornik Pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 26, 2005., no. 1.
- GARAŠIĆ, Jasnica, *Pretpostavke za priznanje strane odluke o otvaranju stečajnog/ insolventijskog postupka prema hrvatskom pravu*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, vol. 56, 2006., br. 2 – 3.
- GARAŠIĆ, Jasnica, *Završna dioba u stečajnom postupku*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, vol. 28, 2007., no. 1.
- GRAY, Cheryl W. i HOLLE, Arnold, *Classical Exit Processes in Poland: Court Consiliation, Bankruptcy, and State Enterprise Liquidation*, u (Balcerowicz, L., Gray, C.W. i Hoshi, I., eds.), *Enterprise Exit Processes in Transit Economies. Downsizing, Workouts, and Liquidation*, Budapest, Central European University Press, 1998. i id., “Poland’s Bank-Led Conciliation Process”, in Balcerowicz, L...cit.
- HART, Craig A., *Undoing privatization? Russian Bankruptcy Law andP*, *Bankruptcy Development Journal*, vol. 14, 1997-1998, no. 1.

HRASTINSKI JURČEC, Ljiljana, Pravni položaj stečajnoga upravitelja u stečajnim postupcima, Zagreb, listopad, 2007. godine, članak dostupan na web stranicama Visokog trgovačkog suda.

INSOL International, The Statement of Principles for a Global Approach to Multi-Creditor Workouts, dostupno na www.insol.org. (16.04.2010.);

International Monetary Fund (1999), Orderly and effective insolvency procedures, Legal Department, Washington;

KORAL, Richard L., SORDINO, Marie-Christine, The New Bankruptcy Reorganization Law in France: Ten Years Later, *American Bankruptcy Law Journal*, vol. 70, 1996, no. 1.

KOTUBY, Charles T., Internal Developments and External Effects: The Federalization of Private International Law in the European Community and its Consequences for Transnational Litigants, *JLC*, vol. 21, 2002, no. 1.

KRATZKE, William P., Russias Intractable Economic problem and the Next steps in Legal Reform: Bankruptcy and the Depoliticization of Business, *Northwestern Journal of International Law & Business*, vol. 21, 2000-2001, no. 1.

LANDE, Robert, H., Creating Competition Policy for Transition economies, *Brooklyn Journal of International Law*, vol. 23, 1997-1998, no. 1.

LAURENCE, Robert, The State of Hungarian Insolvency Law: Some Non-Technical Observations on the Occasion, *New York Law School Symposium on Bankruptcy and Corporate Development in Emerging Nations*, *New York Law School Journal of International and Comparative Law*, vol. 17, 1997, no. 1.

MALINA, Marijan, Tranzicija u Željezari Sisak, *Metalurgija*, vol. 42, 2003, no. 1.

MARTIN, Nathalie, The Role of History and Culture in Developing Bankruptcy and Insolvency Systems: The Perils of Legal Transplantation, *Boston College International and Comparative Law Review*, vol. 28, 2005, no. 1.

MORRISON, Fred L., The Insolvency of Public Entities in the United States, *American Journal of Comparative Law*, vol. 50, 2002, no. 1.

PAULUS, Christoph G., Germany: Lessons to Learn from the Implementation of a New Insolvency Code, *Connecticut Journal of International Law*, vol. 17, 2001, no. 1.

PAULUS, Christoph G., The New German Insolvency Code, *Texas International Law Journal*, vol. 33, 1998, no. 1.

PRELIČ, Saša, Pravni fakultet u Mariboru, e-mail poruka autoru od 1.12.2009.

RAYMOND AZAR, Ziad, Bankruptcy Policy: A Review and Critique of Bankruptcy Statutes and Practices in Fifty Countries Worldwide, *Cardozo Journal of International and Comparative Law*, vol. 16, 2008, no. 1.

Republika Hrvatska, Ministarstvo pravosuđa, (Nactr), Polazne osnove za uvođenje Instituta o osobnog bankrota, Zagreb, siječanj 2011.

SAJTER, Domagoj, HUDEČEK, Lana, Temeljni pojmovi i nazivi stečajnoga prava, *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, vol. 35, 2009., str. 309.

SAJTER, Domagoj, Procedura i praksa restrukturiranja u stečaju u Republici Hrvatskoj, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, vol. 47, 2010., no. 1.

SMITH, Adam, Bogatstvo naroda (Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda), *Poslovni dnevnik – Masmedia*, Zagreb, 2007.

- SMITH, Douglas G., The Role of the Courts in Shaping American Bankruptcy Law: Review of "Debt's Dominion - A History of Bankruptcy Law in America, Seton Hall Law Review", vol. 33, 2002, no. 1.
- SPRINZ, Petr, Fresh Start Policy of Bankruptcy Law in Visegrad Counties: Economic and Legal Analysis, Central European University, 2011.
- STEPHEN, Paul B., Rationality and Corruption in Post-socialist world, Connecticut Journal of International Law, vol. 14, 1999, no. 1.
- ŠIMUNDIĆ, Mladen, Stečajni postupak u praksi, dostupno na mrežnim stranicama: www.sudacka-mreza.hr, (12.2.2011.).
- ŠVERKO GRDIĆ, Zvonimira; RADOLOVIĆ, Jasminka i BAGARIĆ, Lidija, Solventnost poduzeća u Republici Hrvatskoj i u Europskoj Uniji, Ekonomski pregled, vol. 60, 2009., no. 5-6.
- TAYLOR, Celia R., Capital Market Development in the Emerging Markets: Time to Teach an Old Dog Some New Tricks, American Journal of Comparative Law, vol. 45, 1997, no. 1.
- The World Bank, Principles and guidelines for effective insolvency and creditor rights systems, 2001.;
- UNCITRAL, United Nations Commission on International Trade Law, Legislative Guide on Insolvency law, New York, 2005.; Green Paper Entrepreneurship in Europe (presented by the Commission), Brussels, 21.1.2003, COM(2003) 27 final;
- UZELAC, Alan, Hrvatsko pravosuđe u devedesetima: Od državne nezavisnosti do institucionalne krize, Politička misao, vol. XXXVIII, 2001, br. 2.
- VARADY, Tibor, The Emergence of Competition Law in (Former) Socialist Countries, American Journal of Comparative Law, vol. 47, 1999, no. 1.
- VITRYANSKY, Vassily V., Insolvency and Bankruptcy Law Reform in the Russian Federation, McGill Law Journal, vol. 44, 1999, no. 1.
- VULETIĆ, Dominik, Pravni aspekti Lisabonske strategije i budući izazovi – *Razrada s motrišta pravne prirode mekog prava (Soft law)*, Zbornik Pravnog Fakulteta u Zagrebu, vol. 61, 2011, no. 3.
- Council Recommendation of 21 June 2002 on the Broad Economic Policy Guidelines of the Member States and the Community, 2002/549/EC, OJ L182, 11. 07. 2002.
- Presuda OD 17. siječnja 2006. godine, u Predmetu C-1/04, Susanne Staubitz-Schreiber
- Presuda od 2. svibnja 2006. godine, u Predmetu C -341/04, Eurofood IFSC LTD.
- Stečajni zakon, NN, br. 44/96, 29/99, 129/00, 123/03, 82/06. i 116/10
- Uredba o prestanku poduzeća i radnji iz 1953. godine, Sl. list SFRJ, br. 51/53., 49/56., 53/61. i 52/62.;
- Zakon o financijskom poslovanju iz 1989. Sl. list SFRJ, br. 10/89., 26/89., 35/89., 58/89. i 79/89.;
- Zakon o prisilnoj nagodbi, stečaju i likvidaciji iz 1989. Sl. list SFRJ, br. 84/89. Hrvatska preuzela nakon osamostaljenja Narodne novine, br. 53/91.
- Zakon o prisilnom poravnavanju i stečaju, Sl. list SFRJ, br. 15/65., 55/69., 39/72. i 16/74.;
- Zakon o radu (NN, br. 149/09. i 61/11.).

Zakon o radu (NN, br. 38/95, 54/95, 65/95, 17/01, 82/01, 114/03, 123/03, 142/03, 30/04. i 68/05).

Zakon o sanaciji i prestanku organizacija udruženog rada iz 1980, Sl. List SFRJ, br. 41/80., 66/81., 20/84., 7/85., 39/85., 9/86. i 43/86.;

Zakon o sanaciji i prestanku organizacija udruženog rada iz 1980, Sl. List SFRJ, br. 72/86., 42/87. i 69/88.;

Zakon o sanaciji, stečaju, likvidaciji banka i drugih finansijskih organizacija iz 1989. godine, Sl. list SFRJ, br. 84/89.;